

CONDITIES VAN EUROPESE INTEGRATIE IN VOORMALIGE SOVJETREPUBLICEN EN OOSTBLOKLANDEN

EEN FUZZY SET QCA ANALYSE VAN MARKTECONOMIE,
DEMOCRATIE EN CONFLICT

Aantal woorden: 15.311

Janne D'Hondt

Studentennummer: 02004176

Promotor(en): Prof. dr. Hendrik Vos

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in de EU-Studies

Academiejaar: 2023 – 2024

Abstract

Deze paper onderzoekt welke factoren het meest bepalend zijn bij de verschillende trajecten van Europese integratie in voormalige Sovjetrepublieken en voormalige Oostbloklanden. De landen die worden opgenomen zijn Polen, Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Bulgarije, Roemenië, Estland, Letland, Litouwen, Wit-Rusland, Oekraïne, Moldavië, Georgië, Armenië en Azerbeidzjan. Belangrijke Europese integratietheorieën die aan bod komen zijn het liberaal intergouvernementalisme, het neofunctionalisme en het postfunctionalisme. De inspiratie voor dit onderzoek komt uit het onderzoek van Schwarz (2016) en Jano (2014). Deze deden aan de hand van fuzzy set QCA onderzoek naar uitbreiding van de EU naar Zuid-Oost Europa. Ook dit onderzoek maakt gebruik van fuzzy- set QCA waarbij 3 condities worden opgenomen: (a) liberale markteconomie, (b) liberale democratie en (c) conflict. Dit zijn 3 condities die ook door Schwarz en Jano worden onderzocht. Deze condities worden respectievelijk geoperationaliseerd via (a) de index voor Economische vrijheid van de Heritage Foundation, (b) de Freedom House index en (c) de Conflict Barometer van HIIK. Deze condities worden onderzocht op drie verschillende momenten in de tijd 1996, 2007 en 2022. Dit onderzoek vindt dat democratie zowel een voldoende als noodzakelijke voorwaarde is voor verdere Europese integratie. Verder kunnen we verwachten dat democratie in combinatie met markteconomie een positief effect zal hebben op Europese integratie. Tot slot kunnen we ook verwachten dat democratie in combinatie met de afwezigheid van conflict een positief effect zal hebben op Europese integratie.

Inhoudstafel

Abstract	2
1. Inleiding	5
1.1. Context	5
1.1.1. Viségrad 4	6
1.1.2. Baltische staten	6
1.1.3. Roemenië en Bulgarije	6
1.1.4. Oekraïne, Moldavië en Wit-Rusland	7
1.1.5. Georgië, Armenië en Azerbeidzjan	7
1.2. Opbouw Paper	8
2. Literatuurstudie	10
2.1. Europese integratietheorieën	10
2.1.1. Liberaal intergouvernementalisme	10
2.1.2. Neofunctionalisme	11
2.1.3. Postfunctionalisme	11
2.1.4. Meer aandacht voor extern aspect nodig	12
2.2. Schwarz en Jano's analyse over uitbreiding van de Europese Unie	12
2.2.1. Welke condities nemen Schwarz en Jano op?	12
2.2.2. Uitkomst onderzoek Schwarz en Jano	13
2.3. Conditie	13
2.3.1. Waarom liberale markteconomie?	13
2.3.2. Waarom liberale democratie?	14
2.3.3. Waarom conflict?	15
2.3.4. Relatie tussen economie, democratie en conflict	15
2.4. Principe van conditionaliteit	16
2.4.1. Europees buitenlands beleid via het Europees Oostelijk partnerschap	17
3. Probleemstelling	19
4. Onderzoeksdesign	21
4.1. wat is QCA en wat is fuzzy set QCA?	21
4.2. Waarom fuzzy set QCA?	21
4.3. Hoe gaat een onderzoek met fuzzy set QCA in zijn werk?	22
4.4. Operationalisering landen	22
4.5. Operationalisering liberale democratie	23
4.6. Operationalisering liberale markteconomie	26
4.7. Operationalisering conflict	28
5. Onderzoek	31

5.1.	Aanwezigheid uitkomst.....	32
5.2.	Afwezigheid uitkomst	34
5.3.	Interpretatie resultaten	35
6.	Conclusie	37
7.	Dankwoord.....	40
8.	Bibliografie	41

1. Inleiding

Deze masterproef spitst zich toe op Europese integratie met betrekking tot voormalige Sovjetrepublieken en voormalige Oostbloklanden. Meer specifiek gaat het over welke factoren het meest bepalend zijn bij de verschillende trajecten van Europese integratie in deze landen.

Eenzijds onderzoek ik de voormalige Oostbloklanden: Polen, Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Bulgarije en Roemenië. Anderzijds neem ik ook een aantal voormalige Sovjetrepublieken op namelijk: Estland, Letland, Litouwen, Wit-Rusland, Oekraïne, Moldavië, Georgië, Armenië en Azerbeidzjan. Door een groot aantal landen te onderzoeken hoop ik conclusies te kunnen trekken over welke factoren het meest bepalend zijn bij Europese integratie. Dit wordt onderzocht aan de hand van fuzzy set QCA waarbij ik drie condities opneem: (a) liberale markteconomie, (b) liberale democratie en (c) conflict. Dit doe ik voor drie specifieke jaren: 1996, 2007 en 2022.

Liberaal democratie en liberale markteconomie worden onderzocht aangezien deze fundamenteel zijn voor de Europese Unie. Daarnaast wordt conflict onderzocht aangezien dit de Europese integratie kan bemoeilijken (Schwarz, 2016). Er wordt gekozen voor QCA aangezien Qualitative Comparative Analysis toelaat om een groot aantal landen op te nemen zonder de specificiteit van elk land te verliezen (Rihoux, 2006).

Mijn inspiratie voor dit onderzoek komt uit het onderzoek van Dorian Jano (2014) en Olivier Schwarz (2016). De twee auteurs deden beiden onderzoek over uitbreiding van de Europese Unie naar Zuid-Oost Europa. Deze masterthesis, geïnspireerd op deze twee onderzoeken, wil dit onderzoeken voor voormalige Oostbloklanden en Sovjetrepublieken.

Mijn persoonlijke belangstelling voor dit thema komt voort uit mijn onderzoekspaper: ‘uitbreidingsbeleid EU, wat bepaalt of landen mogen toetreden?’ tijdens het academiejaar 2023-2024. In die paper werd onderzocht waarom sommige landen na de val van de Sovjet Unie wel zijn toegetreden tot de Europese Unie en anderen niet. Door deze onderzoekspaper groeide mijn interesse in Centraal en Oost-Europese landen en de Europese integratie. Hierdoor wou ik graag in hetzelfde thema verdergaan.

Daarnaast maakt de huidige gevoelige geopolitieke situatie dit een uiterst actueel thema. Sinds de oorlog in Oekraïne staat Europese integratie hoog op de agenda. Meer specifiek hebben Oekraïne, Moldavië en Georgië sinds kort het kandidaat lidmaatschap gekregen (Europees parlement, 2021).

Hoewel in deze paper wordt gekeken naar het bredere concept van Europese integratie blijft uitbreiding van de Europese Unie een belangrijke rol spelen in dit onderzoek. Ik spreek in mijn onderzoeksvraag over Europese integratie in plaats van ‘uitbreiding van de Europese Unie’ aangezien er ook landen worden opgenomen die geen perspectief hebben op of interesse hebben in lidmaatschap van de Europese Unie. Bij de operationalisering van landen speelt toetreding wel degelijk een belangrijke rol. In mijn onderzoek zal er om die reden ook vaak gesproken worden over toetreding tot de Europese Unie of uitbreiding van de Europese Unie.

1.1. Context

Om dit onderzoek goed te kunnen begrijpen is het belangrijk om even stil te staan bij de landen die in dit onderzoek worden opgenomen en hun Europese integratie.

De val van de Sovjet Unie in 1991 zorgde voor veel veranderingen in Europa (Glencross, 2021). Na de val van de Sovjet Unie ontstonden allemaal kleinere landen, vaak in economische crisis, die nog sterk moesten liberaliseren (Gylfason, 1995). Ongeacht om het even welke hervorming werd elk land geconfronteerd met een ineenstorting van de productie in de periode na de val van de Sovjet Unie. In de jaren na de val van de Sovjet Unie probeerden deze landen te evolueren van een centraal geplande economie naar een liberale markteconomie. Daarnaast probeerden deze landen ook te evolueren richting meer democratische regimes.

De Europese Unie zag de val van de Sovjet Unie als een afspraak met de geschiedenis. Men wou deze landen integreren om ze op deze manier te stabiliseren. Dit gebeurde op verschillende manieren. Sommige landen kregen perspectief om toe te treden tot de Europese Unie, andere landen niet. Hierbij werd vooral gebruik gemaakt van integratie via economische coördinatie en conditionaliteit: in ruil voor het doorvoeren van hervormingen conform aan die van de Europese Unie kregen deze landen van de Europese Unie financiële steun of meer perspectief op toetreding tot de Europese Unie.

1.1.1. Viségrad 4

Na de val van de Sovjet Unie kregen verschillende landen - waaronder Polen, Hongarije, Tsjechië en Slowakije - vrij snel perspectief om toe te treden tot de Europese Unie. Ze ondertekenden in 1991 een handels- en samenwerkingsakkoord met de Europese gemeenschap (Cameron, 2009). Daarnaast onderhandelden ze een associatieakkoorden met de Europese Unie, waarbij ze zich ertoe verbonden om een vrije markt te creëren. In de zogenaamde Europa akkoorden stond ook dat deze landen in de toekomst konden toetreden tot de Europese Unie. Hongarije en Polen deden een aanvraag om toe te treden in 1994. Slowakije volgde in 1995 en Tsjechië deed aanvraag om toe te treden in 1996.

Om toe te treden tot de Europese Unie moesten de Viségrad 4 landen de Kopenhagencriteria implementeren. Deze luiden als volgt:

1. Politiek criteria: stabiele instellingen die de democratie, de rechtstaat, de mensenrechten en rechten van minderheden respecteren
2. Economisch criteria: een functionerende markteconomie die de concurrentie van de Europese markt aankan
3. Overnemen van het *acquis communautaire* (European Commission, z.d.)

In mei 2004 traden de Viségrad 4 landen toe tot de Europese Unie

1.1.2. Baltische staten

Estland, Letland en Litouwen waren tijdens het Sovjettijdperk onderdeel van de Sovjet Unie. Deze landen moesten daardoor na de val van de Sovjet Unie verregaande hervormingen doorvoeren, zowel op vlak van markteconomie als op democratisch vlak. De hervormingen begonnen in 1991 (Daunis, 2003).

De Baltische staten onderhandelden net zoals Polen, Hongarije, Tsjechië en Slowakije Europese handels- en samenwerkingsovereenkomsten. Europa akkoorden volgden in 1995. De toetredingsonderhandelingen met Estland gingen in 1997 van start. Twee jaar later startten de onderhandelingen met Letland en Litouwen (Cameron, 2009).

Door de verregaande hervormingen die deze drie landen als post Sovjetrepublieken moesten doorvoeren is het opmerkelijk dat deze 3 landen ook in mei 2004 lid werden van de Europese Unie (Daunis, 2003).

1.1.3. Roemenië en Bulgarije

Roemenië en Bulgarije kenden wat vertraging in vergelijking met de andere Centraal- en Oost-Europese landen. Ze hadden een relatief laag BBP per capita en waren weinig geïndustrialiseerd. Daarnaast was de landbouwsector van groot belang in Roemenië en Bulgarije en hadden deze twee landen zwakke instituties (Sotiropoulos et al., 2003).

Hierdoor was de Europese Unie meer sceptisch ten aanzien van Roemenië en Bulgarije, maar hen niet aanmoedigen was voor de Europese Unie geen optie (Noutcheva & Bechev, 2008). Al vanaf het begin werden beide landen betrokken bij de Europese integratie. Ze ondertekenden in 1990 eveneens een handels- en samenwerkingsakkoord. Hierop volgde, net zoals bij de Viségrad 4 en Baltische staten, een Europa akkoord. De transitie naar een liberale markteconomie en een democratie verliep in zowel Roemenië als Bulgarije echter wel moeilijker dan bij de Viségrad 4 landen en de Baltische staten. De Europese Unie

heeft door middel van conditionaliteit veel druk uitgeoefend om de nodige hervormingen in het land te verwezenlijken. Als gevolg hiervan begonnen de onderhandelingen met Roemenië en Bulgarije pas in 1999 en mochten beide landen niet in 2004 toetreden tot de Unie.

Het toetredingsakkoord met Bulgarije en Roemenië werd in april 2005 ondertekend. Sinds 1 januari 2007 zijn beide landen lid van de Europese Unie.

1.1.4. Oekraïne, Moldavië en Wit-Rusland.

Oekraïne ondertekende in 1994 een partner- en samenwerkingsakkoord met de Europese Unie (Latoszek, 2022). In 2005 ondertekende Oekraïne in kader van het ENP (European neighbourhood policy) een EU-Oekraïne actie plan. Daarna volgden onderhandelingen voor een Associatieakkoord en een DCFTA (Deep and Comprehensive Free Trade Area) tussen Oekraïne en de Europese Unie.

Het associatieakkoord werd echter in 2013 tegen alle verwachtingen in niet ondertekend door de toenmalige president Victor Yanukovyc. Hierop volgde een pro Europese Maidan-revolutie in Oekraïne. Met wat uitstel werd het akkoord in 2014 ondertekend. In 2014 annexeerde Rusland het Oekraïense schiereiland Krim. Dit escaleerde verder in februari 2022 toen Rusland Oekraïne binnenviel. Kort na de inval in Oekraïne verkreeg het land in juni 2022 het statuut van kandidaat lid.

Net zoals Oekraïne ondertekende ook Moldavië een partnerschap- en samenwerkingsakkoord. Dit akkoord richtte zich op de democratisering en economische ontwikkeling van Moldavië. In 2005 ondertekenden de Europese Unie en Moldavië een ENP actieplan.

In 2014 sloten beide partijen een associatieakkoord en een DCFTA waarbij de politieke en economische samenwerking tussen de Europese Unie en Moldavië naar een hoger niveau werd getild.

Net zoals Oekraïne kreeg ook Moldavië als gevolg van de inval van Rusland in Oekraïne het statuut van kandidaat lid.

Wit-Rusland kent een iets ander traject van Europese integratie. Na de val van de Sovjet Unie onderhandelden de Europese Unie en Wit-Rusland ook een Partnerschaps- en samenwerkingsakkoord (Bosse, 2021). Dit werd echter niet geratificeerd en is dus ook nooit in werking getreden. Wit-Rusland heeft altijd heel dichte banden onderhouden met Rusland. Dit bemoeilijkt de Europese integratie. Sinds Loekasjenko aan de macht is in Wit-Rusland heeft de Europese Unie al verschillende keren financiële sancties genomen ten aanzien van Wit-Rusland. In tegenstelling tot Moldavië en Oekraïne is er met Wit-Rusland ook nooit een ENP Actieplan gekomen.

In 2020 werd president Aleksandr Loekasjenko herverkozen als president. Deze verkiezingen worden echter niet als vrij en eerlijk beschouwd door de Europese Unie. Als reactie hierop en als reactie op de mensenrechtenschendingen van Wit-Rusland kwamen er opnieuw bijkomende sancties van de Europese Unie ten aanzien van Wit-Rusland.

1.1.5. Georgië, Armenië en Azerbeidzjan

Net zoals de hierboven reeds besproken landen sloot ook Georgië in 1996 een PCA akkoord met de Europese Unie. In 2006 werd het EU-Georgië ENP actieplan ondertekend en Georgië heeft in 2014 ook een Associatieakkoord en DCFTA gesloten met de Europese Unie (European commission, 2011).

In 2008 brak er een conflict uit in Georgië in de regio Abchazië en Zuid-Ossetië (Nielsen & Vilson, 2014). Sinds de oorlog in Oekraïne heeft Georgië ook het kandidaat lidmaatschap aangevraagd. Sinds december 2023 is het land officieel kandidaat lid van de Europese Unie (European Commission, 2023).

Tenslotte hebben ook Armenië en Azerbeidzjan een PCA gesloten met de Europese Unie, respectievelijk in 1999 en 1996. Daarnaast hebben beide landen in 2006 ook een ENP actieplan gesloten met de Europese Unie. Een belangrijke factor voor de houding van beide landen is het aanslepende conflict in Nagorno-Karabach (Nielsen & Vilson, 2014).

Sinds 2013 is de Europese integratie in Armenië wat stil gevallen nadat het land aankondigde dat het niet verder zou gaan met het onderhandelen van het associatieakkoord en DCFTA. Het buitenlands beleid van Armenië is dan ook sterk gericht op Rusland aangezien Rusland Armenië veiligheid garandeert.

Azerbeidzjan is in 2010 onderhandelingen gestart met de Europese Unie voor een associatieakkoord. Dit gaat echter moeizaam en men is nog niet begonnen met het onderhandelen van een DCFTA. Doordat de onderhandelingen van het associatieakkoord moeizaam gaan heeft de Europese Unie echter gekozen om een associatieakkoord 'light' op te stellen met Azerbeidzjan: een Strategic Modernization Partnership, dit is een niet bindend document waar thema's als veiligheid, energie,... in worden aangehaald.

1.2. Opbouw Paper

Als eerste wordt er een overzicht gegeven van de belangrijkste theorieën omtrent Europese integratie: het liberaal intergouvernementalisme, het neofunctionalisme en het postfunctionalisme. Het liberaal intergouvernementalisme stelt dat integratiebeslissingen drievoudig zijn: 1) nationale staten bepalen hun standpunten 2) vervolgens is er de uitkomst van onderhandelingen tussen staten, wat leidt tot 3) het creëren van internationale instellingen (Schimmelfennig, 2021). Volgens Schimmelfennig kan het liberaal intergouvernementalisme Europese integratie niet volledig verklaren (Schimmelfennig, 2001).

Het neofunctionalisme bouwt verder op het idee dat samenwerking tussen landen het resultaat is van schaalvoordelen (Hooghe & Marks, 2019). Het neofunctionalisme stelt dat integratie het resultaat is van verschillende elkaar versterkende processen. Dit is het principe van spillovers (Schimmelfennig, 2021). Daarnaast stelt het neofunctionalisme dat verdere integratie bepaald wordt door padafhankelijkheid: vorige beslissingen bepalen het pad van verdere integratie (Hooghe & Marks, 2019).

Een recentere integratietheorie is het postfunctionalisme van Hooghe en Marks (2019). Deze theorie stelt dat naarmate het integratieproces over meer gevoelige onderwerpen gaat, het integratieproces meer gepolitiseerd raakt (Braun, 2020). Hierdoor kan men volgens post functionalistische denkers moeilijker tot een akkoord komen (Webber, 2019).

Schimmelfennig stelt vervolgens dat er in deze Europese integratietheorieën te weinig aandacht wordt besteed aan het extern aspect van Europese integratie. Hij haalt in zijn artikel 'debordering' aan. Dit verwijst naar de snelle uitbreiding en opening van de grenzen van de Europese Unie in de nasleep van de Koude Oorlog (Schimmelfennig, 2021).

Na het theoretisch kader wordt er kort ingegaan op twee onderzoeken respectievelijk van Schwarz en Jano. Deze twee onderzoeken vormden een inspiratie voor deze masterproef en gaan dieper in op uitbreiding van de Europese Unie in Zuid-Oost Europa. In hun onderzoek komen beide auteurs tot de conclusie dat zonder een hoge mate van democratische consolidatie kandidaat lidstaten weinig vooruitgang zullen boeken in het uitbreidingsproces. Dit moet gecombineerd worden met de creatie van een liberale markteconomie.

Gebaseerd op deze artikels wil ik onderzoeken of liberale markteconomie, liberale democratie en conflict ook in de Europese integratie met voormalige Sovjetrepublieken en voormalige Oostbloklanden bepalend zijn (Jano, 2014; Schwarz, 2016).

Vervolgens overloop ik waarom de condities liberale markteconomie, liberale democratie en conflict nuttig zijn in mijn onderzoek. Liberale markteconomie is relevant omdat het onderdeel is van de Kopenhagencriteria: om toe te kunnen treden tot de Europese Unie moet een land een functionerende markteconomie hebben en moet het de capaciteit hebben om om te gaan met de competitieve druk binnen de Europese Unie (Schwarz, 2016) Ook het functioneren van een liberale democratie is onderdeel van de Kopenhagencriteria. Een land dat wil toetreden tot de Europese Unie moet stabiele instellingen hebben en de rechtstaat, mensenrechten en rechten van minderheden respecteren (European Commission, z.d.). Tot slot is conflict relevant om op te nemen in dit onderzoek aangezien de aanwezigheid van een gewapend conflict de kans vermindert op lidmaatschap van de Europese Unie en Europese integratie. Daarna wordt er kort ingegaan op het feit dat liberale markteconomie, liberale democratie en conflict zich niet afspelen in

een vacuüm. De drie condities hebben onderling ook een impact op elkaar, wat op zijn beurt een impact kan hebben op het Europese integratieproces van de cases die in dit onderzoek worden opgenomen.

Verder wordt er ingegaan op het principe van conditionaliteit: dit houdt in dat een land hervormingen doorvoert en in ruil daarvoor beloont de Europese Unie dit land. Het kan gaan over financiële steun, samenwerking en lidmaatschap. Het idee is dat indien het land de hervormingen niet doorvoert, ze geen samenwerking, steun of lidmaatschap krijgt (Schimmelfennig & Scholz, 2008). Vaak gaat het bij conditionaliteit over democratische hervormingen. Het kan echter ook gaan over hervormingen op economisch vlak of maatregelen die de veiligheid bevorderen. Tot slot wordt er in de literatuurstudie kort ingegaan op het Europees Nabuurschapsbeleid (ENP en het Europees Oostelijk Partnerschap (EaP)

Aan de hand van fuzzy set QCA wordt er gekeken welke factoren het meest bepalend zijn bij de verschillende trajecten van Europese integratie in voormalige Sovjetrepublieken en voormalige Oostbloklanden. Hierbij worden volgende landen opgenomen: Polen, Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Bulgarije, Roemenië, Estland, Letland, Litouwen, Wit-Rusland, Oekraïne, Moldavië, Georgië, Armenië en Azerbeidzjan. Elk van deze landen wordt onderzocht op drie verschillende tijdstippen: 1996, 2007 en 2022. Eerst wordt er ingegaan op wat fuzzy set QCA is en waarom dit een geschikte methode is voor dit onderzoek. Vervolgens wordt elke conditie geoperationaliseerd.

Democratie wordt geoperationaliseerd aan de hand van de Freedom House Index. In dit onderzoek wordt er gekozen voor de Freedom House index omdat dit een consistente en vergelijkbare metriek biedt om de mate van democratie te beoordelen over de verschillende jaren heen (1996, 2007 en 2022).

Bij liberale markteconomie wordt gebruik gemaakt van index of economic freedom van de Heritage foundation. Deze index houdt rekening met een breed scala van economische indicatoren: overheidscontrole op economische vrijheid, de rechtsstaat, openheid van de markt en efficiëntie van regelgeving. Bij conflict wordt er gekeken naar hun score op de Conflict Barometer van het Heidelberg Institute for International Conflict Research (HIIC). De Conflict Barometer analyseert politieke conflicten en classificeert deze op basis van hun intensiteit en impact (Newman, 2009). Dit doet het volgens een gestandaardiseerde methodologie.

In het onderzoek zelf kijken we aan de hand van fuzzy set QCA of deze condities causaal relevant zijn voor verdere Europese integratie. Na het berekenen van de complexe formule, parsimonious formule en intermediate formule kunnen we stellen dat liberale democratie een noodzakelijke en voldoende factor is voor Europese integratie. Verder kunnen we verwachten dat liberale markteconomie in combinatie met liberale democratie een positieve impact heeft op Europese integratie. Hetzelfde geldt voor de afwezigheid van conflict in combinatie met liberale democratie.

2. Literatuurstudie

2.1. Europese integratietheorieën

Het concept 'Europese integratie' is een complex begrip. Binnen de theorie van internationale betrekkingen zijn er een aantal belangrijke theorieën die vaak worden toegepast op het begrip van Europese integratie. In kader van dit onderzoek is het belangrijk om deze theorieën van integratie te bekijken. Dit doen we aan de hand van het Liberaal intergouvernementalisme, het neofunctionalisme en het postfunctionalisme.

2.1.1. Liberaal intergouvernementalisme

Liberaal intergouvernementalisme bouwt verder op het intergouvernementalisme. Deze stroming gaat uit van het standpunt dat staten onderling afspraken maken rond zaken waaruit ze beiden voordeel halen (Hooghe & Marks, 2019). Moravcsik stelt dat het analyseren van integratiebeslissingen drievoudig is: 1) nationale staten bepalen hun standpunten 2) uitkomst van onderhandelingen tussen staten, 3) het creëren van internationale instellingen. De standpunten van landen worden vooral bepaald door machtige belangengroepen. Deze verdedigen vooral economische belangen (Schimmelfennig, 2021).

Daarnaast stelt het liberaal intergouvernementalisme dat de uitkomst van deze onderhandelingen de kleinste gemiddelde deler zal zijn. Staten geven net genoeg soevereiniteit op om een specifiek probleem op een hoger niveau te regelen maar zullen niet meer soevereiniteit afstaan dan nodig is (Kuhn, 2019).

Het liberaal intergouvernementalisme focust zich bij grote beslissingen van de Europese Unie vooral op het verdiepen van Europese integratie. Verdieping houdt in dat de Europese Unie haar samenwerking tussen lidstaten versterkt door het verbeteren van bepaalde instituties, nieuwe beleidsdomeinen op te nemen, ... Maar dit houdt niet in dat ook verbreding (uitbreiding naar meer landen) gezien wordt als een belangrijke beslissing van Europese integratie. Dit zorgt ervoor dat ook verbreding door een liberaal intergouvernementalistische lens bekeken kan worden (Schimmelfennig, 2001).

Het Liberaal intergouvernementalisme kan verklaren waarom Centraal- en Oost-Europese landen meer geïntegreerd werden in de Europese Unie na de val van de Sovjet Unie. Al slaagt deze theorie er volgens Schimmelfennig niet in om de beslissing om nieuwe lidstaten op te nemen te verklaren.

Moravcsik stelt dat verbreding van Europese integratie kan zorgen voor stabiliteit. Uitbreiding werd bijvoorbeeld gebruikt als instrument om bepaalde Centraal- en Oost-Europese landen te stabiliseren na de val van de Sovjet Unie. Verder stelt Moravcsik dat ook economische incentives een belangrijke rol spelen. Landen die dicht bij een Centraal- en Oost-Europese land liggen zien uitbreiding als iets positief. Hetzelfde geldt voor de meer ontwikkelde lidstaten van de Europese Unie. Door deze landen te laten toetreden kunnen ze economisch winnen. Door de toetreding van deze landen kunnen de transactiekosten verminderen en kunnen ze een deel van hun productieproces verplaatsten naar de landen waar het productieproces goedkoper is.

De minder ontwikkelde lidstaten die in dezelfde domeinen gespecialiseerd zijn als de toetredende landen zullen door de toetreding te maken krijgen met toenemende concurrentie. Daarnaast is het ook duidelijk dat een groot deel van de Europese middelen naar de nieuwe lidstaten zou gaan. Zij zullen dus volgens het liberaal intergouvernementalisme geen voorstander zijn van uitbreiding. Deze landen kunnen volgens de theorie overtuigd worden om toch in te stemmen met uitbreiding indien hun verliezen volledig gecompenseerd worden of als ze onder druk van landen die dit wel wensten, toch instemmen met uitbreiding.

Dit is volgens Schimmelfennig niet gebeurd. Het liberaal intergouvernementalisme kan verklaren waarom de Europese Unie associatieakkoorden wou sluiten met deze landen maar niet waarom deze landen mochten toetreden. Geopolitieke of ideologische factoren zullen hier volgens Schimmelfennig doorslaggevend zijn geweest. Dit onderzoek zal hier hopelijk meer inzicht in verschaffen.

2.1.2. Neofunctionalisme

Een ander belangrijke integratietheorie is het neofunctionalisme. Het neofunctionalisme bouwt verder op het idee dat samenwerking tussen landen het resultaat is van schaalvoordelen (Hooghe & Marks, 2019). Bepaalde zaken samen regelen maakt het eenvoudiger of voordeliger dan wanneer elk land dit voor zich zou doen. De belangrijkste drijfveren voor verdere integratie zijn volgens het neofunctionalisme regionale elites, transnationale belangengroepen en spillovers. Een spillover betekent dat integratie op één beleidsdomein leidt tot integratie op andere beleidsdomeinen. Het neofunctionalisme stelt dat integratie het resultaat is van verschillende, elkaar versterkende processen. Het kan hierbij gaan over functionele, politieke of institutionele spillovers (Schimmelfennig, 2021).

Neofunctionalistische denkers stellen dat verdere integratie bepaald wordt door padafhankelijkheid. Padafhankelijkheid houdt in dat vorige beslissingen het pad van verdere integratie bepalen. Hierdoor wordt het moeilijk om nog van pad te veranderen en zijn je opties voor verdere integratie afhankelijk van eerdere beslissingen (Hooghe & Marks, 2019).

Het neofunctionalisme stelt vervolgens dat verdere integratie niet altijd van een leien dak zal lopen. Crises kunnen de integratie volgens het neofunctionalisme uitstellen of afremmen, maar deze stroming stelt wel dat na verloop van tijd de spillover, en hiermee ook de integratie verder zal gaan.

Het neofunctionalisme heeft net als het liberaal intergouvernementalisme vooral aandacht voor interne factoren van integratie, al negeert het de externe factoren niet volledig. Er wordt naast een functionele, politieke of institutionele spillover ook soms gesproken over een geografische spillover. De geografische spillover binnen het neofunctionalisme benadrukt dat de integratie van één land of groep landen in een regio een stimulans kan zijn voor verdere integratie binnen diezelfde regio, waarbij naburige landen worden aangemoedigd om vergelijkbare stappen te zetten naar nauwere samenwerking en integratie met de Europese Unie (Schimmelfennig, 2021).

2.1.3. Postfunctionalisme

Hooghe en Marks halen met het postfunctionalisme zaken aan die niet verklaard kunnen worden door het liberaal intergouvernementalisme en het neofunctionalisme (Kuhn, 2019). Het postfunctionalisme stelt dat naarmate het integratieproces over meer gevoelige onderwerpen gaat, het integratieproces meer gepolitiseerd geraakt. Dit is het geval wanneer het gaat over onderwerpen die verband houden met de identiteit van een land (Braun, 2020).

Het postfunctionalisme stelt dat meer mensen betrokken zullen worden bij het integratieproces. De politiek van de Europese Unie wordt steeds meer beïnvloed door de publieke opinie, verkiezingen, politieke partijen, ... Hierdoor zijn er nieuwe politieke tegenstellingen ontstaan die niet alleen gaan over links en rechts, maar ook over nationalistisch versus internationaal, of over gesloten versus open. Dit heeft invloed op hoe de landen van de Europese Unie met elkaar omgaan, omdat hun binnenlandse politiek steeds meer invloed heeft op hun voorkeuren en strategieën binnen de Europese Unie. Hierdoor kan het integratieproces meer gedifferentieerd raken of kan er volgens het postfunctionalisme een neerwaartse druk komen op de reikwijdte van integratie. Dit kan er volgens het postfunctionalisme toe leiden dat men moeilijker tot een akkoord kan komen (Webber, 2019).

Hieraan besteden het liberaal intergouvernementalisme en het neofunctionalisme geen aandacht. Deze theorieën stellen dat integratie vooral komt door elite- en belangengroepen (Braun, 2020). Daarnaast beschouwt postfunctionalisme in tegenstelling tot het liberaal intergouvernementalisme en neofunctionalisme Europese integratie als een conflictueus proces dat soms ook tot desintegratie kan leiden (Hooghe & Marks, 2019).

Het postfunctionalisme is een meer recente theorie die de huidige Europese integratievraagstukken meer kan verklaren. Aangezien mijn onderzoek zich ook focust op recente ontwikkelingen in de Europese Unie, namelijk 2022, kan het postfunctionalistische invalshoek hiervoor interessant zijn.

2.1.4. Meer aandacht voor extern aspect nodig

Schimmelfennig (2021) haalt aan dat er binnen de bestaande integratietheorieën meer aandacht moet zijn voor het externe aspect van Europese integratie. De traditionele integratietheorieën zoals het liberaal intergouvernementalisme of het neofunctionalisme richten zich voornamelijk op interne economische integratie. Deze theorieën negeren dus grotendeels de externe dimensie van integratie. Schimmelfennig heeft het in het artikel van Schimmelfennig over ‘debordering’, wat verwijst naar een snelle uitbreiding en opening van de grenzen van de Europese Unie in de nasleep van de Koude oorlog.

Belangrijk hierbij is dat Schimmelfennig het hier niet enkel heeft over uitbreiding van het lidmaatschap van de Europese Unie. Hij heeft het in het artikel ook over de verschillende akkoorden – bijvoorbeeld associatieakkoorden - die werden gesloten met landen die geen lid zijn van de Europese Unie. Schimmelfennig stelt dat het steeds meer openen van de grenzen ook implicaties heeft voor de Europese Unie buiten haar eigenlijke grenzen. Hij heeft het dan vooral over de relatie met Rusland. Deze aspecten krijgen volgens Schimmelfennig te weinig aandacht in de huidige integratietheorieën.

Europese integratie heeft volgens Schimmelfennig eigenlijk twee kanten: aan de ene kant gaat het over hoe de lidstaten van de Europese Unie onderling met elkaar samenwerken. Aan de andere kant gaat het over hoe de Europese Unie zich verhoudt ten aanzien van haar grenzen en de rest van de wereld. Kortom stelt Schimmelfennig dat je zowel binnen de grenzen van de Europese Unie als naar de grenzen met andere landen moet kijken om Europese integratie volledig te kunnen begrijpen.

In wat volgt gaan we in op het onderzoek van Schwarz en dat van Jano over de uitbreiding van de Europese Unie naar Zuid-Oost Europa. Deze vormden een inspiratie voor dit onderzoek.

2.2. Schwarz en Jano's analyse over uitbreiding van de Europese Unie

De condities en operationalisering van dit onderzoek zijn in grote mate gebaseerd op deze twee artikels. Daarom bekijken we beide onderzoeken wat meer in detail.

Schwarz doet onderzoek naar welke factoren het uitbreidingsproces van de Europese Unie in het Zuidoosten van Europa bepalen (Schwarz, 2016, p.2). Dit onderzoekt hij voor Bosnia–Herzegovina, Kroatië, Macedonië, Servië en Turkije. Jano doet een gelijkaardig onderzoek. Zijn onderzoeksvraag luidt als volgt: welke factoren spelen een rol bij de uitbreiding van de Europese Unie naar het zuidoosten? (Jano, 2014, p.3). Hij onderzoekt dit voor Bulgarije, Roemenië, Macedonië, Turkije en Kroatië.

2.2.1. Welke condities nemen Schwarz en Jano op?

Zowel Schwarz als Jano nemen ‘democratie’ en ‘markteconomie’ op als conditie. Volgens beide onderzoeken moet elk land dat potentieel tot de Europese Unie wil toetreden eerst de liberale waarden en normen van de Europese Unie bereiken.

Jano (2014) stelt in zijn onderzoek dat verdere uitbreiding met een groep ‘fragiele democratieën’ soms gezien wordt als onwenselijk en zelfs destabiliserend kan zijn voor de Unie. Hij stelt dus dat hoe democratischer een niet-lidstaat is, hoe groter de kans dat het land relaties zal aangaan met de Europese Unie. Andersom geldt ook hoe minder democratisch een land is, hoe kleiner de kans dat het kandidaat lid of lid van de Europese Unie kan worden. Dit wordt in beide artikels ook wel de ‘liberaal-democratische gemeenschapshypothese’ genoemd.

Ook markteconomie is een belangrijke conditie om op te nemen volgens Jano en Schwarz. In de Kopenhagencriteria staat immers dat een functionerende markteconomie die de competitiviteit binnen de Europese markt aankan noodzakelijk is vooraleer een land mag toetreden (Schwarz, 2016). Schwarz neemt in zijn onderzoek ook ‘conflict’ op als een belangrijke conditie. Hij stelt dat de Europese Unie door middel van conditionaliteit een grote impact kan hebben op conflicten. Hij haalt hierbij het voorbeeld aan waarbij

de Europese Unie landen verplichtte deel te nemen aan het Joegoslaviëtribunaal alvorens lid te kunnen worden van de Europese Unie.

Naast democratie, markteconomie en conflict neemt Schwarz ook nog aandacht voor uitbreiding en hervormingsbeleid op. Jano onderzoekt ook de administratieve capaciteiten van een land. Om praktische redenen worden deze condities niet opgenomen in dit onderzoek. Dit zou de omvang van het onderzoek overschrijden.

Hetzelfde geldt voor publieke opinie binnen de Europese Unie. Dit is een conditie die heel interessant kan zijn aangezien publieke opinie in de lidstaten over de jaren heen een belangrijke rol is gaan spelen bij bijvoorbeeld het uitbreidingsproces (Jano,2014). Verschillende landen organiseren een referendum alvorens een kandidaat lidstaat mag toetreden tot de Europese Unie. De huidige lidstaten hebben ook het laatste woord bij uitbreiding. Om het onderzoek vatbaar en haalbaar te houden is ervoor gekozen om publieke opinie niet op te nemen in het onderzoek. Daarnaast was er ook moeilijk data te vinden voor deze conditie die informatie had voor alle landen in alle tijdsperiodes van dit onderzoek (1996,2007 en 2022). Deze data moeten tot slot op eenzelfde manier geoperationaliseerd kunnen worden om via fuzzy set QCA hier conclusies over te trekken.

2.2.2. Uitkomst onderzoek Schwarz en Jano

Schwarz (2016) stelt op basis van zijn onderzoek dat zonder een hoge mate van democratische consolidatie kandidaat lidstaten weinig vooruitgang zullen boeken in het uitbreidingsproces. Daarnaast stelt hij dat ook de aanwezigheid van een markteconomie en een goed hervormingsbeleid belangrijke voorwaarden zijn in het uitbreidingsproces. Markteconomie en een goed hervormingsbeleid zijn echter niet voldoende om uitbreiding te verklaren. Dit moet volgens Schwarz gecombineerd worden met democratie.

Jano (2014) komt tot dezelfde constatering wat democratie en markteconomie betreft. Landen met een sterkere democratie maken meer kans om lid te worden van de Europese Unie. Hetzelfde geldt voor landen met een goed functionerende markteconomie of landen met een efficiënte overheidsadministratie. Een goed werkende markteconomie en een efficiënte overheidsadministratie zijn echter op zichzelf niet voldoende om lid te kunnen worden. Dit moet gecombineerd worden met democratie of voorkeuren van de Europese Unie.

Doordat in dit onderzoek condities opgenomen worden, geïnspireerd op beide artikels, kan er gekeken worden of we bij voormalige Sovjetrepublieken en Oostbloklanden gelijkaardige resultaten zien en welke condities hier van belang zijn. In wat volgt wordt er verder ingegaan waarom deze condities relevant zijn om op te nemen in dit onderzoek en wat de te verwachten hypothesen zijn.

2.3. Conditie

2.3.1. Waarom liberale markteconomie?

Na de val van de Sovjet Unie evolueerden de landen die in dit onderzoek worden opgenomen van een planeconomie naar een liberale markteconomie. Zoals reeds eerder vermeld speelt de creatie van een liberale markteconomie een cruciale rol in het traject van Europese integratie. Om toe te kunnen treden tot de Europese Unie moet een land een functionerende markteconomie hebben en moet het de capaciteit hebben om om te gaan met de competitieve druk binnen de Europese Unie (Schwarz, 2016).

Het hebben van een liberale markteconomie is een belangrijke voorwaarde. Ook voor de leiders binnen de Europese Unie speelt dit sterk mee. Zij zullen verder willen integreren als men hiermee de economische groei van de Unie kan maximaliseren. In termen van uitbreiding is het dus onwaarschijnlijk dat men nieuwe lidstaten zal opnemen als die geen positieve meerwaarde brengen binnen de eengemaakte markt van de Europese Unie (Mattli & Plümpner, 2002). Bij de uitbreidingsgolven in 2004 en 2007 waren er ook locatie-specifieke voordelen voor de Europese Unie lidstaten: er was in deze landen onder andere een lage

arbeidskost en lage materiaalkost. Europese integratie is niet alleen voordelig voor de lidstaten van de Europese Unie maar ook voor de landen die meer integreren kan dit voordelen hebben. Een groot voordeel aan Europese economische integratie is de instroom van transnationaal kapitaal in de regio. Deze dingen kunnen echter enkel gebeuren als de landen voldoen aan het economische criteria: een functionerende markteconomie die de competitieve druk van de Europese Unie aankan.

Als je kijkt naar de akkoorden die de Europese Unie met alle landen die in dit onderzoek worden opgenomen heeft gesloten, vind je hier ook heel vaak economische aspecten in terug. Kijk bijvoorbeeld naar de pogingen tot het sluiten van Deep en Comprehensive Free Trade Area akkoord (DCFTA) als onderdeel van een associatieakkoord (Nielsen & Vilson, 2014). Ook de reeds gesloten associatieakkoorden met Georgië, Moldavië en Oekraïne bevatten veel economische aspecten. Net zoals de Europa akkoorden met de reeds toetreden landen verschillende economische aspecten hebben.

We kunnen op basis hiervan volgende hypothese formuleren:

Hypothese 1 (H1): Economische convergentie vergroot de kans op Europese integratie: landen die hervormingen doorvoeren en hierdoor convergeren met de economische normen van de Europese Unie hebben een grotere kans om sterkere economische relaties aan te gaan met de Europese Unie. We kunnen dus verwachten dat het hebben van een liberale markteconomie een positieve impact heeft op Europese integratie (Mattli & Plümper, 2002).

2.3.2. Waarom liberale democratie?

Democratie speelt een belangrijke rol in de Europese integratie. Om lid te worden van de Europese unie moet een land een liberale democratie zijn. Dit houdt volgens de Kopenhagencriteria in dat het land stabiele instellingen moet hebben, de rechtstaat, mensenrechten en rechten van minderheden moet respecteren (European Commission, z.d.). Een goede democratie houdt in dat de politieke rechten en burgerlijke vrijheden gerespecteerd worden. Dit is onder andere het organiseren van vrije verkiezingen, vrije pers, een onafhankelijke wetgevende macht, ... (Cameron, 2007). Onderzoek van onder meer Katchanovski (2011) stelt dat de mate van democratie een belangrijke factor is geweest bij het integreren van landen in de Europese Unie.

Na de val van de Sovjet Unie werden de voormalige Oostbloklanden en voormalige Sovjetrepublieken de belangrijkste bestemming voor het Westen (en dus ook voor de Europese Unie) voor het bevorderen van democratie en mensenrechten. De uitbreiding van de Europese Unie begint volgens Bélanger en Schimmelfennig (2021) met landen die het meeste lijken op de Europese Unie. Hierbij wordt er ook gekeken naar de mate van democratie. Een democratisch land zal dus sneller worden opgenomen dan een niet-democratisch land.

Dit heeft ook te maken met het idee dat leiders in meer democratische landen meer incentive hebben om hervormingen door te voeren richting een meer en betere democratie. Dit kan verklaard worden doordat deze leiders een grotere electorale verantwoordelijkheid hebben (Mattli & Plümper, 2002). Hierbij kan lidmaatschap ook een rol spelen. Een aanvraag om toe te mogen treden tot de Europese Unie kan een sterk signaal geven aan de bevolking dat ze bereid zijn de nodige inspanningen te doen om de liberale democratie te consolideren. Leiders in minder democratische regimes hebben daarentegen minder incentive om democratische hervormingen door te voeren. Ze zijn minder afhankelijk van het electorale publiek. In kader van toetreding tot de Europese unie zullen deze landen dus niet of minder geneigd zijn een aanvraag te doen om toe te mogen treden.

Dit heeft vooral te maken met uitbreiding van de Europese Unie, maar Shyrokykh (2016) stelde dat de steun van de Europese Unie steun voor democratische hervormingen nog toenam na de uitbreiding in 2004. Na de uitbreiding van 2004 wordt er in onderzoek veel aandacht besteed aan de staten die deelnemen aan het Europees Nabuurschapsbeleid. Dit heeft meer te maken met het principe van conditionaliteit. Conditionaliteit houdt in dat de Europese Unie in ruil voor democratische hervormingen, financiële steun of perspectief tot meer integratie zal geven (Schimmelfennig & Scholtz, 2008). Dit principe is het sterkste

wanneer perspectief tot lidmaatschap wordt aangeboden. De effecten worden zwakker als de Europese Unie minder biedt dan lidmaatschap. Toch is er nog steeds sprake van conditionaliteit bij landen die geen perspectief krijgen tot toetreding. Er wordt verder in dit onderzoek nog dieper ingegaan op het principe van conditionaliteit.

Op basis van bovenstaande onderzoeken komen we tot volgende hypothese wat betreft liberale democratie:

Hypothese 2 (H2): hoe democratischer een staat is, hoe waarschijnlijker het is dat ze geïnstitutionaliseerde relaties met de Europese Unie aangaat en bijgevolg hoe meer het land in kwestie integreert in de Europese Unie. We verwachten dus dat democratie een positief effect heeft op verdere economische integratie (Mattli & Plümper, 2002).

2.3.3. Waarom conflict?

Conflict is een belangrijke conditie om op te nemen in dit onderzoek. De Europese Unie wordt vaak gezien als een economisch project, maar conflict is wel degelijk een belangrijke factor voor Europese integratie. Conflict ligt dan ook aan de basis van het Europees integratieproject. De Europese Unie is immers opgericht om 'oorlog onmogelijk te maken tussen Frankrijk en Duitsland' en dit blijkt tot op vandaag succesvol te zijn (Kapitonenko, 2009). Dit suggereert dat integratie een middel kan zijn om opkomende conflicten tegen te gaan of dreigingen op te lossen. Integratie kan helpen bij het oplossen van problemen binnen een land door een groter kader te bieden om tegenstrijdigheden op te lossen. Door samen te werken kunnen landen elkaars zwaktes compenseren en veiligheidsproblemen aanpakken. Dit leidt uiteindelijk tot gedeelde waarden en identiteit, waardoor interne conflicten verminderen en samenwerking wordt bevorderd, wat geweld volgens Petrov & Hillion (2022) overbodig maakt.

Conflict wordt in dit onderzoek gedefinieerd als de mate waarin politieke geschillen in een bepaalde regio en tijd voorkomen (Schwarz, 2016). Dit omvat zowel binnenlandse conflicten als conflicten tussen landen, gemeten over een bepaalde periode. In het geval van uitbreiding van de Europese Unie suggereert het onderzoek van Schwarz (2016) dat een hoog niveau van conflictintensiteit ervoor kan zorgen dat de toetredingsproces van het land in kwestie kan stagneren. De Europese Unie is dus terughoudend om landen toe te laten die rechtstreeks betrokken zijn bij conflict. Dit komt omdat de Unie veronderstelt dat landen in een conflict niet in staat zijn om te voldoen aan het politieke en economische criteria.

Op basis van deze bevindingen kan de volgende hypothese worden afgeleid:

Hypothese 3 (H3): Een gewapend conflict vermindert de kans op lidmaatschap van de Europese Unie en Europese integratie. Dit heeft te maken met het feit dat conflict de stabiliteit en de democratisering kan belemmeren. Daarnaast kan conflict ook een directe bedreiging vormen voor de regionale veiligheid. We verwachten dus dat conflict een negatieve impact heeft op verdere Europese integratie (Schwarz, 2016).

In de landen die in dit onderzoek worden opgenomen zijn er in het verleden, en in sommige landen tot op vandaag, conflicten aan de gang: Nagorno-Karabach (Armenië en Azerbeidzjan), Abchazië en Zuid-Ossetië (Georgië), Transnistrië (Moldavië) en de oorlog in Oekraïne (Latoszek, 2022).

Wat het conflict in Oekraïne betreft zou men kunnen stellen dat het de Europese integratie versterkt heeft. Uitbreiding van de Europese Unie staat terug hoog op de agenda. Door de oorlog hebben zowel Oekraïne, Moldavië als Georgië het statuut van kandidaat lidstaat gekregen (European Commission, 2023) De Europese Unie heeft al laten blijken dat Oekraïne niet zal toetreden zolang er oorlog is. Het is nu nog te vroeg om conclusies te kunnen trekken of dit conflict ook effectief de integratie zal versnellen.

2.3.4. Relatie tussen economie, democratie en conflict

Liberale markteconomie, liberale democratie en conflict hebben elk op zich een belangrijke impact op het proces van Europese integratie. Maar deze condities spelen zich niet af in een vacuüm. Zowel liberale

markteconomie, liberale democratie en conflict hebben een impact op elkaar en dit kan op zijn beurt een impact hebben op het Europees integratieproces van de cases die worden opgenomen in dit onderzoek. Volgens het onderzoek van Cameron (2007) heeft democratie een belangrijke impact en zal de mate van democratie ook uiteindelijk de integratie van een land bepalen. Hij stelt echter dat de mate van economische ontwikkeling wel degelijk een impact heeft op de democratisering van een land. De economische ontwikkeling bepaalt volgens hem mee hoe democratisch een land is. Uiteindelijk zal de mate van liberale democratie de doorslag geven. Volgens Cameron is er dus een link tussen liberale democratie en markteconomie tezamen. Ook Mattli en Plümper (2004) bevestigen dat er een link is tussen liberale democratie en liberale markteconomie. Zij stellen dat landen die meer gedemocratiseerd zijn minder te maken krijgen met marktverstoring.

Bélanger & Schimmelfennig (2021) stellen dan weer dat uitbreiding van de Europese unie zal starten bij landen die het meest vreedevol, democratisch en economisch ontwikkeld zijn.

Fischer (2012) poneert dat conflict een impact kan hebben op de democratisering van een land. Wanneer een land in conflict is, zal het minder bezig zijn met democratische hervormingen of het behoud van de democratie.

QCA kan aantonen of er sprake is van complexe causale relaties. Dit onderzoek poogt te kijken of er in de landen die het voorwerp uitmaken van mijn onderzoek sprake is van complexe causale relaties tussen het hebben van een liberale democratie, een liberale markteconomie en de afwezigheid van een conflict.

2.4. Principe van conditionaliteit

In dit onderzoek is het belangrijk om het principe van conditionaliteit aan te halen. Ondanks het gegeven dat conditionaliteit geen conditie is die wordt opgenomen in dit onderzoek is het toch belangrijk om het uitgebreid te bespreken aangezien het een duidelijke impact kan uitoefenen op de condities die worden opgenomen in dit onderzoek.

Conditionaliteit is een concept waarbij een land hervormingen doorvoert, in ruil daarvoor beloont de Europese Unie dit land. Het kan dan gaan over financiële steun, samenwerking en lidmaatschap. Het idee is dat indien het land de hervormingen niet doorvoert, ze geen samenwerking, steun of lidmaatschap krijgt (Schimmelfennig & Scholtz, 2008). Vaak gaat het bij conditionaliteit over democratische hervormingen. Het kan echter ook gaan over hervormingen op economisch vlak of maatregelen die de veiligheid bevorderen.

Bij uitbreiding van de Europese Unie speelt conditionaliteit een grote rol. Om toe te mogen treden tot de Europese Unie, moeten de kandidaat lidstaten alle wetgeving van de Europese Unie overnemen. Haughton (2007) haalt in zijn onderzoek aan dat toetreden tot de Europese Unie in 3 fasen verloopt: de (1) pre-toetredingsfase, (2) de fase waarin Europese Unie beslist om onderhandelingen al dan niet te openen en (3) de onderhandelingsfase. In deze verschillende fasen heeft de Europese Unie verschillende onderhandelingsposities. Dit houdt in dat de mate waarin de Europese Unie conditionaliteit kan afdwingen afhangt van in welke fase ze zich bevindt. Het doel van conditionaliteit is niet alleen om landen te motiveren om het *acquis communautaire* over te nemen maar ook om democratische hervormingen te bevorderen (Pridham, 2006; Haughton, 2007).

In de nasleep van de Koude Oorlog zijn landen van de voormalige Sovjetrepublieken en voormalige Oostbloklanden belangrijke ontvangers geworden van democratiserings- en mensenrechtenhulp van de Europese Unie (Shyrokykh, 2016). Sinds het begin van de jaren 90 zijn democratische hulp en mensenrechtenhulp naar de post-sovjetregio een belangrijk onderdeel geworden van het buitenlands beleid van de Europese Unie. Dit beperkte zich niet tot de uitbreidingsgolven in 2004 en 2007. De Europese Unie heeft geprobeerd haar invloed uit te breiden en democratische waarden te versterken in haar nabije omgeving door middel van technische bijstand, zoals training voor wetgevers en rechters, en financiële steun voor het opbouwen van instellingen.

Uit onderzoek van Shyrokykh (2016) blijkt dat de relatie tussen hulp van de Europese Unie en democratische ontwikkeling in deze landen een complex gegeven is. Hoewel financiële bijstand een positieve rol kan spelen bij het versterken van de democratie, kan financiële hulp bij hybride regimes soms voor een verslechtering van de mensenrechtensituatie leiden. Financiële steun kan er volgens Shyrokykh voor zorgen dat de leiders minder afhankelijk worden van belastingen van hun eigen volk. Dit kan tot gevolg hebben dat de leiders minder verantwoording gaan afleggen tegenover hun eigen bevolking. De leiders zullen meer moeite doen om te voldoen aan de voorkeuren van de donoren boven die van hun eigen burgers. Hierdoor kunnen de staatsinstellingen volgens Shyrokykh ineens toenemen wanneer de financiële hulp uiteindelijk zou wegvallen.

Dit neemt echter niet weg dat conditionaliteit vaak ook een positieve impact kan hebben op hervormingen in landen buiten de Unie.

2.4.1. Europees buitenlands beleid via het Europees Oostelijk partnerschap

In de loop van de tijd heeft de Europese Unie gevarieerde relaties over heel Europa opgezet (Schimmelfennig, 2016). Niet-lidstaten nemen deel aan de interne markt, anderen hebben handelsovereenkomsten, partnerschapsovereenkomsten of associatieakkoorden met de Europese Unie. Vrijwel alle Europese landen hebben overeenkomsten met de Europese Unie gesloten, elk met hun eigen intensiteit en integratie (Chaban & Headley, 2018).

In dit hoofdstuk wordt enkel ingegaan op het buitenlands beleid van de Europese Unie met betrekking tot de landen die tot vandaag nog geen lid zijn van de Europese Unie. In dit onderzoek gaat het over: Oekraïne, Moldavië, Wit-Rusland, Georgië, Azerbeidzjan en Armenië. Het buitenlands beleid met deze landen is geregeld in het Europees Nabuurschapsbeleid (ENP) en het Europees Oostelijk Partnerschap (EaP). Deze benaderingen zijn bedoeld om de betrekkingen te versterken zonder een concreet lidmaatschapsperspectief te bieden.

Het Europees Nabuurschapsbeleid kwam er in 2004 na de uitbreiding van de Europese Unie. Oekraïne, Moldavië, Wit-Rusland, Georgië, Azerbeidzjan en Armenië waren hier deel van. Het doel van het ENP was om de stabiliteit te bevorderen en handelsrelaties te versterken. Het Europees Oostelijk Partnerschap is specifiek gericht op landen in Oost-Europa en de Zuid-Kaukasus. Het doel van het EaP is om nauwere samenwerking en economische integratie met deze landen te verwezenlijken. Binnen het kader van het Oostelijk Partnerschap zijn er een aantal nieuwe overeenkomsten gesloten zoals associatieovereenkomsten en vrijhandelszones. Toch blijven sommige belangrijke politieke kwesties onopgelost.

Ondanks het gegeven dat Oekraïne, Moldavië, Wit-Rusland, Georgië, Azerbeidzjan en Armenië onderdeel zijn van het Oostelijk Partnerschap van de Europese Unie heeft elk land toch een eigen relatie met de Europese Unie die varieert van een heel intensieve samenwerking tot meer terughoudendheid. Voor Oekraïne dient het EaP deels als een manier om integratie te bevorderen zonder dat er formeel lidmaatschapsperspectief wordt gegeven. Dit geldt ook voor Moldavië. Wat wel opmerkelijk is bij Moldavië is dat het land de meest succesvolle vooruitgang heeft geboekt onder de EaP-staten. Dit wordt gezien als bewijs dat conditionaliteit en de soft power van de Europese Unie werkt. Georgië daarentegen heeft de meeste hervormingen wel doorgevoerd maar de territoriale integriteit en de diffuse relatie met Rusland blijven hierbij een uitdaging. In Armenië zien we een afwisseling tussen liberalisering en autoritaire consolidatie. Het land koos er uiteindelijk voor om zich bij de douane-unie van Rusland aan te sluiten in plaats van de DCFTA met de Europese Unie. Azerbeidzjan laat merken dat het wel meer interesse heeft in de regionale veiligheid en economische samenwerking met de Europese Unie. In Wit-Rusland is er weinig sprake van Europese integratie. Onder het autoritaire regime van president Loekasjenko wordt de interactie met de Europese Unie tot het minimum beperkt.

Over het algemeen kunnen we stellen dat de Europese Unie verschillende benaderingen heeft toegepast om haar invloed te proberen uitbreiden en zo ook haar waarden te proberen bevorderen. Door middel van financiële steun en institutionele samenwerking heeft de Europese Unie geprobeerd om de stabiliteit en democratische ontwikkeling in haar buurlanden te bevorderen. De effectiviteit van deze benadering blijft

echter een punt van discussie, waarbij sommige landen veel vooruitgang boeken en andere landen niet (Chaban & Headley, 2018; Nielsen & Vilson, 2014).

3. Probleemstelling

In de nasleep van de Tweede Wereldoorlog heeft er in Europa een opmerkelijke verschuiving plaatsgevonden richting samenwerking en integratie tussen landen die voorheen vaak in conflict waren met elkaar. Dit leidde uiteindelijk tot de oprichting van de Europese Unie, een politieke en economische samenwerking die tot doel heeft vrede, stabiliteit en welvaart te bevorderen op het Europese continent (Directorate-General for Communication European Union, z.d.).

Europese integratie is doorheen de tijd een complex proces geworden. Verschillende theoretische perspectieven proberen dit te verklaren: van het liberaal intergouvernementalisme tot het neofunctionalisme en het recentere postfunctionalisme. Deze theoretische kaders bieden inzicht in de dynamieken achter Europese integratie. Ondanks de vele studies blijft het externe aspect van Europese integratie vaak onderbelicht in deze integratietheorieën (Schimmelfennig, 2021). Door de val van de Sovjet Unie en de uitbreiding van de Europese Unie die hierop volgde, rijst de vraag welke factoren een impact hebben op deze Europese integratie.

Dit onderzoek streeft ernaar deze lacune deels op te vullen door te onderzoeken welke factoren van belang zijn bij de verschillende trajecten van Europese integratie met een focus op voormalige Sovjetrepublieken en voormalige Oostbloklanden. Dit gebeurt door te onderzoeken welke impact (a) liberale markteconomie, (b) liberale democratie en (c) conflict hebben in deze landen. De landen die worden opgenomen in dit onderzoek zijn: Estland, Letland, Litouwen, Wit-Rusland, Oekraïne, Moldavië, Georgië, Armenië, Azerbeidzjan, Polen, Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Bulgarije en Roemenië. Via fuzzy set QCA worden deze landen onderzocht op drie verschillende tijdstippen: 1996, 2007 en 2022.

Er werd al onderzoek gedaan waarbij men aan de hand van fuzzy set QCA de bepalende factoren voor verdere uitbreiding van de Europese Unie of Europese integratie voor Zuid-Oost Europa onderzocht (Schwarz, 2016; Jano, 2014). Dit onderzoek wil bekijken of voor voormalige Sovjetrepublieken en voormalige Oostbloklanden dezelfde factoren van belang zijn.

In deze paper wordt onder meer gekeken naar liberale markteconomie. Een liberale markteconomie kan een cruciale rol spelen in het traject van Europese integratie. Om toe te kunnen treden tot de Europese Unie moet een land een functionerende markteconomie hebben en moet het de capaciteit hebben om om te gaan met de competitieve druk binnen de Europese Unie (Schwarz, 2016). We verwachten dat economische convergentie de kans op Europese integratie vergroot: landen die hervormingen doorvoeren en hierdoor convergeren met de economische normen van de Europese Unie hebben een grotere kans om sterkere economische relaties aan te gaan met de Europese Unie. We kunnen dus verwachten dat het hebben van een liberale markteconomie een positieve impact heeft op Europese integratie (Mattli & Plümper, 2002). Deze conditie wordt verder in dit onderzoek geoperationaliseerd aan de hand van de index voor economische vrijheid van de Heritage foundation.

Verder wordt er in dit onderzoek ook gekeken naar liberale democratie. Hoe democratischer een staat is, hoe waarschijnlijker het is dat het geïnstitutionaliseerde relaties met de Europese Unie aangaat en bijgevolg hoe meer het land in kwestie integreert in de Europese Unie. We verwachten dus dat democratie een positief effect heeft op verdere economische integratie (Mattli & Plümper, 2002). In dit onderzoek wordt dit verder onderzocht door middel van de Freedom House index.

Tot slot wordt er ook gekeken naar conflict. Conflict wordt in dit onderzoek gedefinieerd als de mate waarin politieke geschillen in een bepaalde regio en tijd voorkomen (Schwarz, 2016). Dit omvat zowel binnenlandse conflicten als conflicten tussen landen, gemeten over een bepaalde periode. We verwachten dat een gewapend conflict de kans op lidmaatschap van de Europese Unie en Europese integratie vermindert. Dit heeft te maken met het feit dat conflict de stabiliteit en de democratisering kan belemmeren. Daarnaast kan conflict ook een directe bedreiging vormen voor de regionale veiligheid. We verwachten dus dat conflict een negatieve impact heeft op verdere Europese integratie. Dit wordt verder in

het onderzoek geoperationaliseerd aan de hand van de Conflict Barometer van het Heidelberg Institute for International Conflict research (HIIC).

Om beoordelen hoe ver deze landen al gevorderd zijn in hun integratie met de Europese Unie wordt er gekeken naar het openen van de onderhandelingen voor een associatieakkoord met de Europese Unie, het sluiten van de onderhandelingen voor een associatieakkoord met de Europese Unie, het openen van toetredingsonderhandelingen met de Europese Unie, het sluiten van toetredingsonderhandelingen met de Europese Unie en effectieve toetreding tot de Europese Unie.

Dit onderzoek biedt zo een dieper inzicht in de bepalende dynamieken achter Europese integratie. Door liberale democratie, liberale markteconomie en conflict te onderzoeken kunnen we beter begrijpen hoe deze factoren het pad naar integratie met de Europese Unie beïnvloeden. Dit wil niet zeggen dat andere factoren geen belangrijke impact kunnen hebben op Europese integratie. Factoren zoals publieke opinie of geopolitieke factoren kunnen ook een belangrijke impact hebben. Deze factoren vallen echter buiten het bereik van dit onderzoek.

Sinds de inval van Rusland in Oekraïne staat Europese integratie terug hoog op de Europese agenda. Dit onderzoek kan meer inzicht geven in welke factoren de verdere Europese integratie verklaren. Men kan aan de hand van dit onderzoek zien welke factoren van belang zijn. Dit kan van pas komen wanneer Oekraïne, Moldavië en Georgië onderhandelen over het toetredingsakkoord met de Europese Unie.

4. Onderzoeksdesign

4.1. wat is QCA en wat is fuzzy set QCA?

QCA of Qualitative Comparative Analysis is enerzijds een heel case georiënteerde onderzoeksmethode. Elke case wordt in QCA als een complex geheel beschouwd. Het is belangrijk in QCA dat de cases niet vergeten worden. Anderzijds kunnen er bij QCA meerdere cases worden opgenomen zonder de complexiteit ervan te verliezen (Grofman & Schneider, 2009). Dit maakt dat QCA een onderzoeksmethode is die zich positioneert tussen de kwantitatieve en kwalitatieve onderzoekstechnieken (Mello, 2014).

QCA tracht om causale relaties uit te drukken aan de hand van ‘noodzakelijke’ en ‘voldoende condities’. Een conditie wordt beschouwd als noodzakelijk wanneer deze aanwezig moet zijn voor de uitkomst. Dit betekent dat als de conditie afwezig is de uitkomst niet kan optreden, maar het aanwezig zijn van de conditie alleen is niet voldoende om de uitkomst te garanderen. Aan de andere kant wordt een conditie als voldoende beschouwd wanneer deze alleen of in combinatie met andere condities tot de uitkomst leidt. Met andere woorden, als de conditie aanwezig is, is de uitkomst gegarandeerd, ongeacht de aanwezigheid van andere condities.

In QCA wordt er vaak gesproken over ‘equifinality’ en ‘conjunctural causation’. Equifinality houdt in dat er verschillende paden kunnen zijn die leiden tot dezelfde uitkomst. Conjunctural causation geeft aan dat een combinatie van voorwaarden samen noodzakelijk of voldoende kan zijn voor een bepaalde uitkomst. Bij QCA-onderzoek wordt steeds gekeken naar zowel de aanwezigheid van de uitkomst als de afwezigheid van de uitkomst. Dit is omdat binnen QCA de uitkomst voor de afwezigheid niet perse hetzelfde is dan de uitkomst voor de aanwezigheid. Specifiek voor dit onderzoek kan dit bijvoorbeeld inhouden dat voor de aanwezigheid van Europese integratie andere factoren relevant kunnen zijn dan voor de afwezigheid van Europese integratie. Dit wordt ook wel causale asymmetrie genoemd.

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van ‘fuzzy set’ QCA. Dit is een uitbreiding van de traditionele QCA. Bij de traditionele QCA krijgt elke conditie en case een dichotome score van 0 of 1 toegekend. Fuzzy set QCA maakt het mogelijk om cases en condities meer gedetailleerd een score toe te kennen die varieert tussen 0 en 1. Een case kan dus ook een score van bijvoorbeeld 0.5 of 0.4 krijgen. Hierdoor is er meer aandacht voor subtiliteiten die bij dichotome QCA niet te zien zouden zijn. Met fuzzy set QCA kunnen onderzoekers beter omgaan met de complexiteit van sociale fenomenen. Tegelijkertijd behoudt fuzzy set QCA de flexibiliteit om nuances vast te leggen.

4.2. Waarom fuzzy set QCA?

Fuzzy set QCA bevindt zich tussen case studies en statistische analyses. Dit maakt dat het de voordelen van beide benaderingen combineert, wat deze methode zo geschikt maakt voor dit onderzoek.

Case studies richten zich vaak op diepgaande analyses van individuele gevallen. Ze geven dus heel gedetailleerde inzichten en unieke kenmerken van een case (Thomann & Maggetti, 2017). Fuzzy set QCA daarentegen stelt onderzoekers in staat om patronen en relaties te identificeren die van toepassing zijn op een breder aantal cases. In vergelijking met case studies biedt fuzzy set QCA een gestructureerde benadering voor de analyse van sociale fenomenen. Bij fuzzy set QCA is er meer ruimte voor generalisatie. Dit maakt het mogelijk om meer algemene conclusies te trekken en bredere verbanden te leggen tussen verschillende landen. Daarnaast worden onderzoekers bij fuzzy set QCA gedwongen heel expliciet te zijn over de analytische stappen die ze zetten. Dit leidt tot een meer gestructureerde en onderbouwde benadering.

Een van de verschillen tussen fuzzy set QCA en statistische analyse is dat fuzzy set QCA meer case-georiënteerd is terwijl statistische analyse meer variabel georiënteerd is (Meuer & Rupietta, 2017). Dit houdt in dat fuzzy set zich meer richt op individuele gevallen en de combinatie van condities die leiden tot een bepaalde uitkomst. Statistische analyse bekijkt eerder de impact van een bepaalde factor afzonderlijk en

slaagt er niet in complexe causale relaties te identificeren. Fuzzy set QCA richt zich dus meer op het identificeren van complexe causale relaties die moeilijk te begrijpen zijn via statistische analyse.

Fuzzy set QCA biedt dus een combinatie van voordelen die zowel case studies als statistische analyses overstijgen. Het stelt onderzoekers in staat complexe causale mechanismen te identificeren, wat vaak moeilijker is binnen case studies en statistische analyses (Mello, 2014 ; Meuer & Rupietta, 2017). Fuzzy set QCA is met andere woorden een middenweg tussen deze twee onderzoeksmethodes (Mello, 2014; Thomann & Maggetti, 2017). Dit komt omdat onderzoeksvragen voor fuzzy set QCA een vergelijkend onderzoeksontwerp vereisen. Daarnaast dwingt fuzzy set QCA om heel analytisch te denken waardoor de complexiteit van een bepaald fenomeen op een systematische en gestructureerde manier kan onderzocht worden.

4.3. Hoe gaat een onderzoek met fuzzy set QCA in zijn werk?

Om de operationalisering en het onderzoek zelf te kunnen begrijpen is het belangrijk om even stil te staan bij de vraag hoe een onderzoek met fuzzy set QCA in zijn werk gaat. Fuzzy set QCA is namelijk vrij technisch.

Om te beginnen worden er bij fuzzy set QCA scores toegekend aan verschillende condities (Mello,2014): er wordt bepaald wanneer een case volledig in de set is (fuzzy set score 1), wanneer het noch in noch uit de set is (fuzzy set score 0.5) en op welk punt een geval volledig buiten een set valt (fuzzy set score 0). Deze drie scores worden in de literatuur cutoff points genoemd.

Na het toekennen van de scores worden deze gegevens verwerkt door fuzzy set QCA software, die op basis van de cutoff points de ruwe gegevens omzet in een fuzzy set score die varieert tussen 0 en 1 (Trueb, 2012). Daarna wordt via dezelfde software een 'truth table' gegenereerd. Deze truth table toont alle mogelijke combinaties van condities en de bijbehorende uitkomsten (Thomann & Maggetti, 2017). Hierdoor kan je patronen en causale verbanden identificeren.

Als deze truth table gegenereerd is kan je via de software 3 formules berekenen: de complexe formule, parsimonious formule en intermediate formule (Mello,2014). De complexe formule verwijdert enkel de overbodige condities maar bevat ook condities waarvan de onmisbaarheid niet is bewezen (Haesebrouck, z.d.). De parsimonious solution bevat enkel condities waarvoor er bewijs is dat ze onmisbaar zijn maar verwijdert ook condities waarvoor er geen bewijs is dat ze overbodig zijn. De intermediate solution verwijdert condities uit de complexe formule die ingaan tegen de theoretische verwachtingen en die niet in de parsimonious solution zitten. Dit houdt in dat ze condities kan bevatten waarvoor er geen bewijs is dat ze relevant zijn maar dat ze ook condities kan verwijderen waarvoor er geen bewijs voorligt dat ze irrelevant zijn. Dit is allemaal vrij technisch maar het komt erop neer dat je door de combinatie van deze drie formules kan interpreteren welke condities bepalend zijn voor de uitkomst en welke niet.

In wat volgt wordt elke conditie geoperationaliseerd. Dit houdt in dat voor elke case een fuzzy set score wordt berekend voor zowel liberale democratie, liberale markteconomie en conflict.

4.4. Operationalisering landen

De landen die het voorwerp uitmaken van dit onderzoek worden op drie momenten in de tijd onderzocht. We kiezen voor 1996 aangezien in dit jaar de indexen voor het eerst beschikbaar zijn voor alle landen. Dan volgt 2007 wetende dat alle huidige lidstaten toen waren toegetreden tot de Europese Unie. Tot slot wordt gekeken naar 2022 omdat dit de meest recente data zijn in de indexen. Door deze drie momenten te kiezen kunnen we misschien evoluties doorheen de tijd waarnemen.

Voor het toekennen van de fuzzy set score wordt hier op dezelfde manier gekalibreerd als toegepast door Jano (2014). Er wordt hierbij gekeken naar het openen van onderhandelingen voor een associatieakkoord met de Europese Unie (0.17), het sluiten van onderhandelingen van een associatieakkoord met de Europese

Unie (0.33), het openen van de toetredingsonderhandelingen met de Europese Unie (0.67), het sluiten van de toetredingsonderhandelingen met de Europese Unie (0.84) en effectieve toetreding tot de Europese Unie (1).

Als we deze score toekennen voor alle landen komen we tot volgende tabel:

1996	Fuzzy set score	2007	Fuzzy set score	2022	Fuzzy set score
Polen 1996	0.33	Polen 2007	1	Polen 2022	1
Hongarije 1996	0.33	Hongarije 2007	1	Hongarije 2022	1
Tsjechië 1996	0.33	Tsjechië 2007	1	Tsjechië 2022	1
Slowakije 1996	0.33	Slowakije 2007	1	Slowakije 2022	1
Estland 1996	0.33	Estland 2007	1	Estland 2022	1
Letland 1996	0.33	Letland 2007	1	Letland 2022	1
Litouwen 1996	0.33	Litouwen 2007	1	Litouwen 2022	1
Roemenië 1996	0.33	Roemenië 2007	1	Roemenië 2022	1
Bulgarije 1996	0.33	Bulgarije 2007	1	Bulgarije 2022	1
Wit-Rusland 1996	0	Wit-Rusland 2007	0	Wit-Rusland 2022	0
Oekraïne 1996	0	Oekraïne 2007	0.17	Oekraïne 2022	0.67
Moldavië 1996	0	Moldavië 2007	0	Moldavië 2022	0.67
Georgië 1996	0	Georgië 2007	0	Georgië 2022	0.33
Armenië 1996	0	Armenië 2007	0	Armenië 2022	0.17
Azerbeidzjan 1996	0	Azerbeidzjan 2007	0	Azerbeidzjan 2022	0.17

Tabel 1: gekalibreerde data Europese integratie (European commission, 2011; Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, 2021; Secretariaat werkgroep task-force Europees Parlement & JF, 1999; Noutcheva & Bechev, 2008 ; Nielsen & Vilson, 2014)

4.5. Operationalisering liberale democratie

Om liberale democratie te operationaliseren wordt gebruik gemaakt van de Freedom House index voor politieke rechten en burgerlijke vrijheden. Dit is één van de meest gebruikte instrumenten om democratie te meten (Giannone, 2010). Freedom House werd voor het eerst gelanceerd in 1941 als een reactie op de opkomst van totalitaire regimes tijdens de Tweede Wereldoorlog (Högström, 2013). Sinds het einde van de Koude Oorlog heeft Freedom House zijn missie wat verlegd en probeert het een actievere rol te spelen bij het bevorderen van vrijheid, vooral in samenlevingen onder dictatoriale regimes.

Sinds 1972 publiceert Freedom House jaarlijks een index die de politieke rechten en burgerlijke vrijheden in elk land toont (Freedom House, z.d.). Tot 1989 gebeurde dit door één persoon, Raymond Gastil. Sinds 1989 is er een team van experts dat elk land jaarlijks een score toekent. De Freedom House index is tweeledig. Enerzijds peilt hij naar politieke rechten. Anderzijds kijkt de index naar de mate van de aanwezigheid van burgerlijke vrijheden. Bij de politieke rechten wordt gekeken naar het electorale proces, politiek pluralisme en deelname en functioneren van de overheid. Bij de burgerlijke vrijheden wordt er gekeken naar vrijheid van meningsuiting, vrijheid van geloof, vrijheid van vereniging, de rechtsstaat en persoonlijke autonomie en individuele rechten.

Freedom House kent elk land een score toe van 1 tot 7 voor de politieke rechten en 1 op 7 voor de burgerlijke vrijheden. Waarbij 1 de grootste mate van politieke rechten/ burgerlijke vrijheden vertegenwoordigt en 7 de kleinste mate van politieke rechten/ burgerlijke vrijheden. Op basis van de score worden landen verder ingedeeld in vrije landen, deels vrije landen en niet vrije landen. Sinds 2020 maakt Freedom House geen gebruik meer van de 1-7 beoordeling. Voor politieke rechten geeft men nu een score op 40, waarbij 40 de grootste mate van politieke rechten vertegenwoordigt. Bij de burgerlijke vrijheden geeft men een score op 60.

Er komt soms kritiek op Freedom House. Een veelvoorkomende kritiek is de subjectieve aard van de beoordelingen (Giannone, 2010). Daarnaast wordt er soms ook kritiek gegeven op de gebrekkige transparantie van Freedom House. Desondanks blijft Freedom House een van de meest geciteerde en invloedrijkste bronnen voor het meten van democratie wereldwijd (Freedom House, z.d.). Het jaarlijkse rapport van Freedom House biedt een gestandaardiseerd kader voor het beoordelen van democratie in verschillende landen.

In dit onderzoek wordt er gekozen om de Freedom House index toe te passen omdat dit een consistente en vergelijkbare metriek biedt om de mate van democratie te beoordelen over de verschillende jaren heen (1996, 2007 en 2022).

Aangezien dit onderzoek zich focust op drie momenten in de tijd (1996, 2007 en 2022) is het belangrijk om rekening te houden met de hoger vermelde verandering in weergave van de politieke rechten en burgerlijke vrijheden. Om dit op een eenduidige manier te kunnen kalibreren zijn de scores van 1-7 door de QCA software omgezet in een score tussen 0-1. Dit vind je terug in tabel 5

Volgende tabellen geven de score voor elk land weer. Voor 1996 en 2007 is dit een score van 1-7, waarbij 1 de grootste mate van democratie voorstelt en 7 de kleinste mate van democratie. Om ervoor te zorgen dat deze scores vergelijkbaar zijn met die van 2022 wordt een globale score op 7 weergegeven waarbij politieke rechten voor 40 procent meetellen en de burgerlijke rechten voor 60 procent meetellen. De resultaten zijn te vinden in tabel 2 en tabel 3.

Landen	Politieke rechten (1-7)	Burgerlijke vrijheden (1-7)	Globale score (1-7)
Polen 1996	1	2	1.6
Hongarije 1996	1	2	1.6
Tsjechië 1996	1	2	1.6
Slowakije 1996	2	4	3.2
Estland 1996	1	2	1.6
Letland 1996	2	2	2
Litouwen 1996	1	2	1.6
Roemenië 1996	2	3	1.6
Bulgarije 1996	2	3	2.6
Wit-Rusland 1996	6	6	6
Oekraïne 1996	3	4	3.6
Moldavië 1996	3	4	3.6
Georgië 1996	4	4	4
Armenië 1996	5	4	4.4
Azerbeidzjan 1996	6	7	6.6

Tabel 2: Freedom House score 1996 (Freedom House, 1996-1997)

Landen	Politieke rechten (1-7)	Burgerlijke vrijheden (1-7)	Globale score (1-7)
Polen 2007	1	1	1
Hongarije 2007	1	1	1
Tsjechië 2007	1	1	1
Slowakije 2007	1	1	1
Estland 2007	1	1	1
Letland 2007	1	1	1
Litouwen 2007	1	1	1
Roemenië 2007	2	2	2
Bulgarije 2007	1	2	1.6
Wit-Rusland 2007	7	6	6.4
Oekraïne 2007	3	2	2.4
Moldavië 2007	3	4	3.6
Georgië 2007	3	3	3
Armenië 2007	5	4	4.4
Azerbeidzjan 2007	6	5	5.4

Tabel 3: Freedom House score 2007 (Freedom House, 2007)

voor de score in 2022 wordt voor de politieke rechten een score op 40 weergegeven. Voor de burgerlijke rechten een score op 60. Deze worden dan bij elkaar opgeteld en geven een globale score op 100:

Landen	Politieke rechten (1-40)	Burgerlijke vrijheden (1-60)	Globale score (1-100)
Polen 2022	34	47	81
Hongarije 2022	26	43	69
Tsjechië 2022	36	55	91
Slowakije 2022	37	53	90
Estland 2022	38	56	94
Letland 2022	37	51	88
Litouwen 2022	38	51	89
Roemenië 2022	35	48	83
Bulgarije 2022	33	46	79
Wit-Rusland 2022	2	6	8
Oekraïne 2022	26	35	61
Moldavië 2022	27	35	62
Georgië 2022	22	36	58
Armenië 2022	23	32	55
Azerbeidzjan 2022	2	7	9

Tabel 4: Freedom House score 2022 (Freedom House, 2022)

Om mijn onderzoek uit te voeren moeten deze landen een score krijgen tussen 0 en 1. Hiervoor moeten de data 'gekalibreerd' worden. Dit doen we door een waarde te kiezen voor het cutoff point voor 1. Het cutoff point voor 0.5 en het cutoff point voor 0. Dit is respectievelijk 1, 2.5 en 5.5. We kiezen voor 1 aangezien dit de beste score is die een land kan krijgen op een schaal van 1-7. Het cutoffpoint voor 0.5 wordt gezet op 2.5. Volgens (Högström, 2013) moet een land tussen de 1 en 2.5 scores om gezien te worden als een liberale democratie. 5.5 wordt als laatste cutoff point gekozen aangezien een land niet als vrij wordt gezien van zodra het 5.5 of meer scoort op de Freedom House index.

Voor de fuzzy set score in 2022 moet een land 100 hebben om als perfecte democratie te worden aanzien. Het cutoff point voor 1 ligt dus op 100. Verder moet een land volgens de Freedom House index minimum 61 scoren om het label 'vrij' te krijgen (Freedom House, z.d.). Het cutoff point voor 0.5 is dus 61. Een land wordt als 'niet vrij' beschouwd vanaf zodra het een score heeft van 26 of lager. 26 wordt dus het cutoff point voor 0.

Als we de data op die manier kalibreren krijgen we het volgende resultaat:

1996	Fuzzy set score	2007	Fuzzy set score	2022	Fuzzy set score
Polen 1996	0.77	Polen 2007	0.95	Polen 2022	0.82
Hongarije 1996	0.77	Hongarije 2007	0.95	Hongarije 2022	0.65
Tsjechië 1996	0.77	Tsjechië 2007	0.95	Tsjechië 2022	0.91
Slowakije 1996	0.23	Slowakije 2007	0.95	Slowakije 2022	0.90
Estland 1996	0.77	Estland 2007	0.95	Estland 2022	0.93
Letland 1996	0.5	Letland 2007	0.95	Letland 2022	0.89
Litouwen 1996	0.77	Litouwen 2007	0.95	Litouwen 2022	0.90
Roemenië 1996	0.77	Roemenië 2007	0.5	Roemenië 2022	0.84
Bulgarije 1996	0.35	Bulgarije 2007	0.77	Bulgarije 2022	0.80
Wit-Rusland 1996	0.02	Wit-Rusland 2007	0.01	Wit-Rusland 2022	0.01
Oekraïne 1996	0.17	Oekraïne 2007	0.4	Oekraïne 2022	0.50
Moldavië 1996	0.17	Moldavië 2007	0.17	Moldavië 2022	0.52
Georgië 1996	0.12	Georgië 2007	0.27	Georgië 2022	0.44
Armenië 1996	0.08	Armenië 2007	0.08	Armenië 2022	0.37
Azerbeidzjan 1996	0.02	Azerbeidzjan 2007	0.03	Azerbeidzjan 2022	0.01

Tabel 5: gekalibreerde data liberale democratie

4.6. Operationalisering liberale markteconomie

Om liberale markteconomie te operationaliseren wordt er gebruik gemaakt van de index voor economische vrijheid van de Heritage Foundation. Deze index houdt rekening met een breed scala van economische indicatoren: overheidscontrole op economische vrijheid, de rechtsstaat, openheid van de markt en efficiëntie van regelgeving. Deze vier pijlers worden samen verder onderverdeeld in tien componenten (Jano, 2014).

Overheidscontrole wordt gemeten op basis van fiscale vrijheid en overheidsbestedingen (Dialga & Vallée, 2021). Fiscale vrijheid meet het belastingniveau op het individuele inkomen en het bedrijfsinkomen. Overheidsbestedingen omvat logischerwijs de uitgaven van de overheid aan overheidsdiensten en -programma's. Het idee hierbij is dat overheidsbestedingen kunnen leiden tot een chronisch begrotingstekort, wat een rem kan vormen op de economische dynamiek.

De rechtstaat wordt beoordeeld op basis van eigendomsrechten en de afwezigheid van corruptie. Eigendomsrechten worden gemeten om de privé verworven eigendommen en de bescherming hiervan vast te leggen. Vrijheid van corruptie betekent de afwezigheid van omkoping en misbruik van macht voor persoonlijk gewin. Als er veel corruptie is, ontstaat er onzekerheid en daalt het publiek vertrouwen in de economie.

Openheid van de markt omvat drie subcategorieën: handelsvrijheid, investeringsvrijheid en financiële vrijheid. Handelsvrijheid meet de mate waarin tarieven en niet tarifaire belemmeringen een invloed kunnen hebben op de handel van goederen en diensten. Investeringsvrijheid en financiële vrijheid betreffen een al

dan niet gelijke behandeling voor buitenlandse investeerders of welke stappen men juridisch al dan niet kan ondernemen bij het ontnemen van eigendom,...

Ook efficiënte regelgeving omvat drie componenten, namelijk ondernemingsvrijheid, arbeidsvrijheid en monetaire vrijheid. Ondernemingsvrijheid meet hoe moeilijk/gemakkelijk het is om een bedrijf te starten en te sluiten. Arbeidsvrijheid kijkt logischerwijs naar de regulering van de arbeidsmarkt en monetaire vrijheid betreft factoren zoals prijsstabiliteit, inflatie,...

De index is dus erg uitgebreid en combineert verschillende factoren van economische vrijheid.

De Heritage foundation publiceert sinds 1995 jaarlijks de index van economische vrijheid . Ze kent elk land een score toe van 0 tot 100, waarbij 0 overeenkomt met helemaal geen economische vrijheid en 100 de maximale economische vrijheid vertegenwoordigt (Jano, 2014).

Wanneer we kijken naar de index voor alle landen in dit onderzoek krijgen we het volgende resultaat:

1996	Economische vrijheid score (1-100)	2007	Economische vrijheid score (1-100)	2022	Economische vrijheid score (1-100)
Polen 1996	58	Polen 2007	60	Polen 2022	69
Hongarije 1996	57	Hongarije 2007	65	Hongarije 2022	67
Tsjechië 1996	68	Tsjechië 2007	67	Tsjechië 2022	75
Slowakije 1996	58	Slowakije 2007	70	Slowakije 2022	70
Estland 1996	65	Estland 2007	78	Estland 2022	80
Letland 1996	55	Letland 2007	68	Letland 2022	75
Litouwen 1996	50	Litouwen 2007	72	Litouwen 2022	76
Roemenië 1996	46	Roemenië 2007	61	Roemenië 2022	67
Bulgarije 1996	50	Bulgarije 2007	62	Bulgarije 2022	71
Wit-Rusland 1996	39	Wit-Rusland 2007	47	Wit-Rusland 2022	53
Oekraïne 1996	41	Oekraïne 2007	52	Oekraïne 2022	54
Moldavië 1996	53	Moldavië 2007	59	Moldavië 2022	62
Georgië 1996	44	Georgië 2007	69	Georgië 2022	72
Armenië 1996	42	Armenië 2007	69	Armenië 2022	65
Azerbeidzjan 1996	30	Azerbeidzjan 2007	55	Azerbeidzjan 2022	62

Tabel 6: Heritage Foundation economische vrijheidsindex score (Heritage foundation, 1996, 2007, 2022)

Om de gegevens te kalibreren naar een fuzzy set score, gebruiken we net zoals Schwarz (2016) de referentiepunten 100 en 0, die respectievelijk staan voor de maximale en minimale score op de index. 50 wordt gekozen als cutoff point voor 0.5. Dit geeft dan volgende tabel:

1996	Fuzzy set score	2007	Fuzzy set score	2022	Fuzzy set score
Polen 1996	0.62	Polen 2007	0.65	Polen 2022	0.76
Hongarije 1996	0.60	Hongarije 2007	0.71	Hongarije 2022	0.73
Tsjechië 1996	0.75	Tsjechië 2007	0.73	Tsjechië 2022	0.82
Slowakije 1996	0.62	Slowakije 2007	0.77	Slowakije 2022	0.77
Estland 1996	0.71	Estland 2007	0.84	Estland 2022	0.86
Letland 1996	0.57	letland 2007	0.75	Letland 2022	0.82
Litouwen 1996	0.50	Litouwen 2007	0.79	Litouwen 2022	0.83
Roemenië 1996	0.46	Roemenië 2007	0.66	Roemenië 2022	0.73
Bulgarije 1996	0.50	Bulgarije 2007	0.67	Bulgarije 2022	0.78
Wit-Rusland 1996	0.34	Wit-Rusland 2007	0.46	Wit-Rusland 2022	0.54
Oekraïne 1996	0.37	Oekraïne 2007	0.53	Oekraïne 2022	0.56
Moldavië 1996	0.54	Moldavië 2007	0.63	Moldavië 2022	0.67
Georgië 1996	0.41	Georgië 2007	0.76	Georgië 2022	0.79
Armenië 1996	0.38	Armenië 2007	0.76	Armenië 2022	0.71
Azerbeidzjan 1996	0.23	Azerbeidzjan 2007	0.57	Azerbeidzjan 2022	0.67

Tabel 7: gekalibreerde data economie

4.7. Operationalisering conflict

De laatste conditie, conflict, wordt geoperationaliseerd aan de hand van de Conflict Barometer van het Heidelberg Institute for International Conflict Research (HIIK). Dit is een onafhankelijke organisatie die zich toelegt op de analyse van internationale conflicten ((Heidelberg Institute for International Conflict research, z.d.). De Conflict Barometer analyseert politieke conflicten en classificeert deze op basis van hun intensiteit en impact (Newman, 2009). Dit doet het volgens een gestandaardiseerde methodologie.

Een belangrijk aspect bij deze methodologie is de definitie van conflictintensiteit (Trinn & Wencker, 2016). De Conflict Barometer vertelt hoe intens een conflict is op een bepaalde plaats en tijdstip. Het gaat bijvoorbeeld om de omvang van dreiging, de omvang van geweld en de gevolgen daarvan, bijvoorbeeld het aantal slachtoffers en de omvang van vernietiging. Dit helpt ons om de dynamiek van politieke conflicten te vatten.

Een van de voordelen van de Conflict Barometer is dat het een multidimensionale benadering van conflictintensiteit hanteert. Dit houdt in dat er niet enkel gekeken wordt naar het aantal slachtoffers maar dat ook rekening wordt gehouden met het gebruik van wapens, militair personeel, het aantal vluchtelingen,...

De analyse voor het opstellen van een Conflict Barometer is gebaseerd op een breed scala van bronnen. Dit zorgt ervoor dat de Conflict Barometer een objectieve en uitgebreide evaluatie van politieke conflicten geeft.

Op basis hiervan stelt het Heidelberg Institute for International Conflict Research (HIIK) een barometer op die verschillende niveaus van conflictintensiteit onderscheidt. Deze niveaus – die bepaald worden op basis van verschillende criteria zoals het gebruik van geweld, het aantal slachtoffers, de mate van sociale

ontwrichting - zijn: (0) geen conflict, (1) geschil, (2) niet-gewelddadige crisis, (3) gewelddadige crisis, (4) beperkte oorlog en (5) oorlog.

Table 1. Mapping of conditional dependent variables.

IIK intensity level	IIK terminology	Level of violence	Status year (y - 1)
0	No conflict	Non-violent	Not in conflict
1	Dispute	conflicts	
2	Non-violent crisis		
3	Violent crisis	Violent conflicts	In conflict
4	Limited war		
5	War		

Foto 1: Heidelberg institute for international conflict research (Shallcross & Ahner, 2019)

Als we dit operationaliseren voor alle landen in dit onderzoek geeft dat volgende tabel:

1996	Score Conflict Barometer (0-4)	2007	Score Conflict Barometer (0-5)	2022	Score Conflict Barometer (0-5)
Polen 1996	0	Polen 2007	2	Polen 2022	0
Hongarije 1996	1	Hongarije 2007	2	Hongarije 2022	1
Tsjechië 1996	0	Tsjechië 2007	0	Tsjechië 2022	0
Slowakije 1996	1	Slowakije 2007	2	Slowakije 2022	1
Estland 1996	1	Estland 2007	3	Estland 2022	2
Letland 1996	0	Letland 2007	2	Letland 2022	1
Litouwen 1996	0	Litouwen 2007	0	Litouwen 2022	0
Roemenië 1996	1	Roemenië 2007	1	Roemenië 2022	1
Bulgarije 1996	0	Bulgarije 2007	0	Bulgarije 2022	0
Wit-Rusland 1996	0	Wit-Rusland 2007	2	Wit-Rusland 2022	3
Oekraïne 1996	2	Oekraïne 2007	2	Oekraïne 2022	5
Moldavië 1996	1	Moldavië 2007	2	Moldavië 2022	2
Georgië 1996	2	Georgië 2007	3	Georgië 2022	2
Armenië 1996	2	Armenië 2007	3	Armenië 2022	4
Azerbeidzjan 1996	2	Azerbeidzjan 2007	3	Azerbeidzjan 2022	4

Tabel 8: Heidelberg Institute for International Conflict Research (IIK), Conflict Barometer score (Heidelberg Institute for International Conflict research, 1996, 2007, 2022)

Voor het jaar 1996 is er zoals in de tabel te zien nog een licht andere operationalisering van de conflictintensiteit. Deze gaat van (0) geen conflict, (1) sluimerend conflict, (2) crisis, (3) ernstige crisis met het gebruik van geweld tot (4) oorlog (Heidelberg Institute for International Conflict research, 1996) . Conflicten van intensiteit 1 en 2 hebben een overwegend niet gewelddadig karakter. Conflicten van intensiteit 3 en 4 worden voornamelijk gewelddadig of door middel van oorlog gevoerd. Hiermee wordt ook rekening gehouden bij de operationalisering. Het cutoff point voor 0.5 in 1996 wordt gelegd op 2 aangezien deze conflicten een overwegend niet gewelddadig karakter hebben, de andere cutoff points voor 1 en 0 zijn respectievelijk 0 en 4.

In 2007 en 2022 wordt wel gebruik gemaakt van de schaal van 0-5. Ook hierbij wordt het cutoff point voor 0.5 gezet op 2 aangezien er tot hier geen geweld bij te pas komt en de landen niet worden gezien als landen die in conflict zijn. De andere cutoff points voor 1 en 0 zijn respectievelijk 0 en 5 (Schwarz, 2016).

Dit geeft volgende tabel met de fuzzy set scores:

1996	Fuzzy set score	2007	Fuzzy set score	2022	Fuzzy set score
Polen 1996	0.95	Polen 2007	0.50	Polen 2022	0.95
Hongarije 1996	0.82	Hongarije 2007	0.50	Hongarije 2022	0.82
Tsjechië 1996	0.95	Tsjechië 2007	0.95	Tsjechië 2022	0.95
Slowakije 1996	0.82	Slowakije 2007	0.50	Slowakije 2022	0.82
Estland 1996	0.82	Estland 2007	0.27	Estland 2022	0.5
Letland 1996	0.95	Letland 2007	0.50	Letland 2022	0.82
Litouwen 1996	0.95	Litouwen 2007	0.95	Litouwen 2022	0.95
Roemenië 1996	0.82	Roemenië 2007	0.82	Roemenië 2022	0.82
Bulgarije 1996	0.95	Bulgarije 2007	0.95	Bulgarije 2022	0.95
Wit-Rusland 1996	0.95	Wit-Rusland 2007	0.5	Wit-Rusland 2022	0.27
Oekraïne 1996	0.50	Oekraïne 2007	0.5	Oekraïne 2022	0.05
Moldavië 1996	0.82	Moldavië 2007	0.5	Moldavië 2022	0.50
Georgië 1996	0.50	Georgië 2007	0.27	Georgië 2022	0.50
Armenië 1996	0.50	Armenië 2007	0.27	Armenië 2022	0.12
Azerbeidzjan 1996	0.50	Azerbeidzjan 2007	0.27	Azerbeidzjan 2022	0.12

Tabel 9: gekalibreerde data conflict

5. Onderzoek

Als we alle geoperationaliseerde condities naast elkaar zetten krijgen we volgende tabel:

Cases	Democratie	Markteconomie	Conflict	Europese integratie
Polen 1996	0.77	0.62	0.95	0.33
Hongarije 1996	0.77	0.60	0.82	0.33
Tsjechië 1996	0.77	0.75	0.95	0.33
Slowakije 1996	0.23	0.62	0.82	0.33
Estland 1996	0.77	0.71	0.82	0.33
Letland 1996	0.5	0.57	0.95	0.33
Litouwen 1996	0.77	0.50	0.95	0.33
Roemenië 1996	0.77	0.46	0.82	0.33
Bulgarije 1996	0.35	0.50	0.95	0.33
Wit-Rusland 1996	0.02	0.34	0.95	0
Oekraïne 1996	0.17	0.37	0.50	0
Moldavië 1996	0.17	0.54	0.82	0
Georgië 1996	0.12	0.41	0.50	0
Armenië 1996	0.08	0.38	0.50	0
Azerbeidzjan 1996	0.02	0.23	0.50	0
Polen 2007	0.95	0.65	0.50	1
Hongarije 2007	0.95	0.71	0.27	1
Tsjechië 2007	0.95	0.73	0.95	1
Slowakije 2007	0.95	0.77	0.50	1
Estland 2007	0.95	0.84	0.27	1
Letland 2007	0.95	0.75	0.50	1
Litouwen 2007	0.95	0.79	0.95	1
Roemenië 2007	0.5	0.66	0.82	1
Bulgarije 2007	0.77	0.67	0.95	1
Wit-Rusland 2007	0.01	0.46	0.5	0
Oekraïne 2007	0.4	0.53	0.5	0.17
Moldavië 2007	0.17	0.63	0.5	0
Georgië 2007	0.27	0.76	0.27	0
Armenië 2007	0.08	0.76	0.27	0
Azerbeidzjan 2007	0.03	0.57	0.27	0
Polen 2022	0.82	0.76	0.95	1
Hongarije 2022	0.65	0.73	0.82	1
Tsjechië 2022	0.91	0.82	0.95	1
Slowakije 2022	0.90	0.77	0.82	1
Estland 2022	0.93	0.86	0.5	1
Letland 2022	0.89	0.82	0.82	1
Litouwen 2022	0.90	0.83	0.95	1
Roemenië 2022	0.84	0.73	0.82	1
Bulgarije 2022	0.80	0.78	0.95	1
Wit-Rusland 2022	0.01	0.54	0.27	0
Oekraïne 2022	0.50	0.56	0.05	0.67
Moldavië 2022	0.52	0.67	0.50	0.67
Georgië 2022	0.44	0.79	0.50	0.33
Armenië 2022	0.37	0.71	0.12	0.17
Azerbeidzjan 2022	0.01	0.67	0.12	0.17

Tabel 10: gekalibreerde data liberale democratie, liberale markteconomie, conflict en Europese integratie

5.1. Aanwezigheid uitkomst

Voor de aanwezigheid van de uitkomst krijgen we volgende truth table. Deze tabel laat zien welke combinaties van condities leiden tot verdere Europese integratie.

Conflict	Markt economie	Democratie	Aantal cases	Europese integratie	Cases	Raw consist.	PRI consist.	SYM consist.
1	1	1	15	1	Polen 1996, Hongarije 1996, Tsjechië 1996, Estland 1996, Tsjechië 2007, Litouwen 2007, Bulgarije 2007? Polen 2022 Hongarije 2022 Tsjechië 2022 Slowakije 2022 Letland 2022 Litouwen 2022 Roemenië 2022 Bulgarije 2022	0.820404	0.773762	0.780027
0	1	1	1	1	Estland 2007	0.807481	0.741888	0.741888
1	0	1	1	1	Roemenië 1996	0.799799	0.684127	0.684127
1	1	0	2	0	Slowakije 1996, Moldavië 1996	0.529514	0.325031	0.325031
1	0	0	1	0	Wit-Rusland 1996	0.497321	0.280971	0.280971
0	1	0	6	0	Georgië 2007, Armenië 2007, Azerbeidzjan 2007, Wit-Rusland 2022 Armenië 2022 Azerbeidzjan 2022	0.389815	0.208883	0.208883

Tabel 11: truth tabel aanwezigheid uitkomst

Door de complexe, parsimonious en intermediate formule te berekenen kan achterhaald worden welke condities causaal relevant zijn voor de uitkomst. Eerst worden deze drie formules berekend.

```

--- COMPLEX SOLUTION ---
frequency cutoff: 1
consistency cutoff: 0.799799
      raw      unique
      coverage  coverage  consistency
-----
CONF*DEM    0.704104    0.0371489    0.788201
ME*DEM      0.776674    0.109719    0.833179
solution coverage: 0.813823
solution consistency: 0.803754

```



```

--- PARSIMONIOUS SOLUTION ---
frequency cutoff: 1
consistency cutoff: 0.799799
      raw          unique
      coverage    coverage  consistency
-----
DEM    0.868682    0.868682    0.81384
solution coverage: 0.868682
solution consistency: 0.81384

```

```

--- INTERMEDIATE SOLUTION ---
frequency cutoff: 1
consistency cutoff: 0.799799
Assumptions:
CONF (present)
ME (present)
DEM (present)
      raw          unique
      coverage    coverage  consistency
-----
CONF*DEM  0.704104    0.0371489    0.788201
ME*DEM    0.776674    0.109719     0.833179
solution coverage: 0.813823
solution consistency: 0.803754

```

Complex, parsimonious en intermediate formule aanwezigheid uitkomst

5.2. Afwezigheid uitkomst

Hetzelfde gebeurt voor de afwezigheid van de uitkomst. Dit wil zeggen dat er gekeken wordt welke condities causaal relevant zijn voor geen verdere Europese integratie. Voor de afwezigheid van de uitkomst krijgen we onderstaande truth table:

Conflict	Markt economie	Democratie	Aantal cases	~Europese integratie	Cases	Raw consist.	PRI consist.	SYM consist.
0	1	0	6	1	Georgië 2007, Armenië 2007, Azerbeidzjan 2007, Wit-Rusland, 2022, Armenië 2022, Azerbeidzjan 2022	0.838889	0.791116	0.791116
1	0	0	1	1	Wit-Rusland 1996	0.803571	0.719029	0.719029
1	1	0	2	1	Slowakije 1996, Moldavië 1996	0.773437	0.674968	0.674968
1	0	1	1	0	Roemenië 1996	0.566398	0.315873	0.315873
0	1	1	1	0	Estland 2007	446645	0.258112	0.258112
1	1	1	15	0	Polen 1996, Hongarije 1996, Tsjechië 1996, Estland 1996, Tsjechië, 2007, Litouwen 2007, Bulgarije 2007, Polen 2022, Hongarije 2022, Tsjechië, 2022 Slowakije 2022, Letland 2022, Litouwen 2022, Roemenië 2022, Bulgarije 2022	0.379384	0.218206	0.219973

Tabel 12: truth tabel afwezigheid uitkomst

Vervolgens worden ook voor de afwezigheid van de uitkomst de complexe, parsimonious en intermediate formules berekend:

```

--- COMPLEX SOLUTION ---
frequency cutoff: 1
consistency cutoff: 0.773437
      raw      unique
      coverage  coverage  consistency
-----
CONF*~DEM    0.487414    0.079634    0.797156
ME*~DEM      0.545995    0.138215    0.811013
solution coverage: 0.625629
solution consistency: 0.825982

```

```

--- PARSIMONIOUS SOLUTION ---
frequency cutoff: 1
consistency cutoff: 0.773437
      raw      unique
      coverage coverage consistency
-----
~DEM  0.789474  0.789474  0.850172
solution coverage: 0.789474
solution consistency: 0.850172

```

```

--- INTERMEDIATE SOLUTION ---
frequency cutoff: 1
consistency cutoff: 0.773437
Assumptions:
~CONF (absent)
~ME (absent)
~DEM (absent)
      raw      unique
      coverage coverage consistency
-----
~DEM  0.789474  0.789474  0.850172
solution coverage: 0.789474
solution consistency: 0.850172

```

Complex, parsimonious en intermediate formule afwezigheid uitkomst

5.3. Interpretatie resultaten

In de truth table voor zowel de aanwezigheid van de uitkomst als de afwezigheid van de uitkomst zijn er een aantal opmerkelijke vaststellingen.

In de eerste truth table rij bij de aanwezigheid van de uitkomst staan Polen 1996, Hongarije 1996, Tsjechië 1996 en Estland 1996. Dit is opmerkelijk aangezien de landen in een truth table rij staan die een 1 score op Europese integratie hebben, terwijl de Europese integratiescore voor deze 4 landen in 1996 slechts 0.33 bedroeg. Dit komt doordat deze landen al voldoende hoog scoorden op zowel liberale democratie, liberale markteconomie en conflict. Eén van de verklaringen hiervoor kan zijn dat men dankzij de steun van de Europese Unie deze landen al verder hun hervormingen konden doorvoeren. De landen hadden immers wel al perspectief om toe te treden tot de Europese Unie, al waren de onderhandelingen voor het toetredingsakkoord nog niet begonnen. Om hier meer inzicht in te krijgen is echter verder onderzoek nodig.

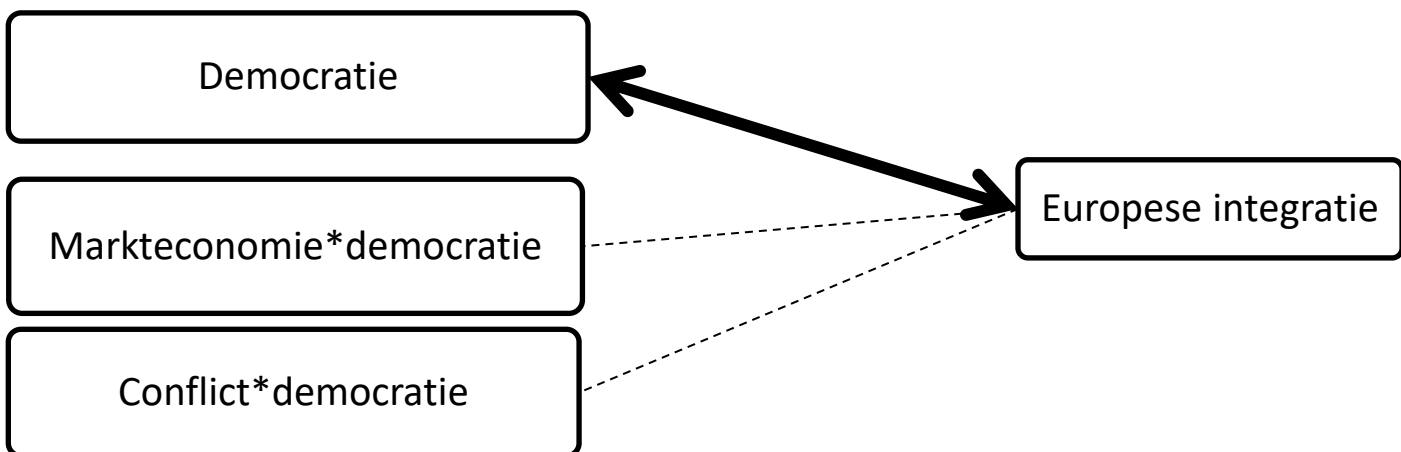
Verder is het opmerkelijk dat Slowakije in eenzelfde rij staat als Moldavië in 1996 in dezelfde truth table rij staan. Dit komt door het feit dat Slowakije in 1996 slecht scoorde op de Freedom House index in vergelijking met andere landen die later zijn toegetreden tot de Europese Unie. Om te achterhalen hoe dit komt is er verder onderzoek nodig dat specifiek ingaat op het democratiseringsproces van Slowakije.

Vervolgens staat Estland in 2007 in een aparte categorie. De reden hiervoor is dat Estland volgens de Conflict Barometer te maken had met een score 3 op conflict. Er ontstond dat jaar een dispuut tussen de Russischsprekende minderheid en de regering, een dispuut dat escaleerde tot een gewelddadige crisis. Het ging om protesten tegen de verwijdering van een Sovjet-oorlogsmonument uit het centrum van Tallinn. Deze protesten mondten uit in rellen waarbij één persoon werd gedood, 40 mensen gewond raakten en 300 mensen tijdelijk werden gearresteerd (Heidelberg Institute for International Conflict research ,2007).

Roemenië staat verder ook apart aangezien hun score op de liberale markteconomie in 1996 net niet hoog genoeg was.

Als we kijken naar de formules kunnen we uit de parsimonious formule bij de aanwezigheid van de uitkomst besluiten dat liberale democratie zowel ‘voldoende’ als ‘noodzakelijk’ is voor de aanwezigheid van de uitkomst. Democratie is immers ‘voldoende’ aangezien Europese integratie altijd aanwezig is wanneer democratie aanwezig is. Dit kunnen we afleiden uit de consistentie voor democratie. Als deze hoger is dan 0,75 kunnen we besluiten dat democratie voldoende is. In dit geval is de consistentie 0,81. Verder is liberale democratie ook ‘noodzakelijk’ aangezien democratie altijd aanwezig is wanneer Europese integratie aanwezig is. Dit kunnen we afleiden uit de coverage voor democratie. Als deze hoger is dan 0,75 kunnen we besluiten dat democratie noodzakelijk is. In dit geval is de coverage 0,87. Specifiek houdt dit in dat liberale democratie wel degelijk bepalend is voor verdere Europese integratie. Dit vinden we ook terug bij de parsimonious formule voor de afwezigheid van de uitkomst. Hierbij vinden we dat wanneer Europese integratie afwezig is, democratie ook afwezig is. Ook de afwezigheid van liberale democratie is zowel voldoende als noodzakelijk voor de afwezigheid van de uitkomst. De consistentie voor de afwezigheid van democratie bedraagt 0.85 en de coverage bedraagt 0.79. Liberale democratie is dus bepalend voor verdere Europese integratie. Verder is de afwezigheid van democratie bepalend voor het niet verderzetten van Europese integratie.

De intermediate formule neemt de theoretische verwachtingen mee in haar formule. Bij de aanwezigheid van de uitkomst kunnen we verwachten dat conflict en liberale markteconomie een positieve impact hebben op verdere Europese integratie. Als we kijken naar de intermediate formule zien we dat conflict in combinatie met liberale democratie Europese integratie redelijk goed verklaart. Conflict in combinatie met liberale democratie biedt met andere woorden een acceptabele verklaring voor Europese integratie. Al is dit minder waterdicht dan bij de parsimonious solution. Belangrijk is hierbij dat we kijken hoe conflict geoperationaliseerd werd. Dit houdt in dat hoe hoger een land scoorde op conflict, hoe vreedvoller het land is. Hoewel er ‘staat conflict in combinatie met liberale democratie’, betekent dit in de praktijk dat de afwezigheid van conflict in combinatie met liberale democratie de Europese integratie redelijk goed verklaart. Ook liberale markteconomie in combinatie met liberale democratie verklaart redelijk goed de Europese integratie.

Complexe causale relaties onderzoek

6. Conclusie

Deze paper trachtte een antwoord te bieden op de vraag welke factoren bepalend zijn voor de verschillende paden van Europese integratie in voormalige Sovjetrepublieken en voormalige Oostbloklanden. Meer specifiek gaat het over Polen, Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Bulgarije, Roemenië, Estland, Letland, Litouwen, Wit-Rusland, Oekraïne, Moldavië, Georgië, Armenië en Azerbeidzjan. De condities die werden opgenomen zijn: (a) liberale markteconomie, (b) liberale democratie en (c) conflict. Dit gebeurde voor drie specifieke jaren: 1996, 2007 en 2022.

In kader van dit onderzoek zijn bepaalde Europese integratietheorieën van belang. Hoewel het liberaal intergouvernementalisme en het neofunctionalisme beide aandacht besteden aan verbreding van de Europese Unie, slagen ze er niet altijd in het externe aspect voldoende aandacht te geven (Schimmelfennig, 2021). Het postfunctionalisme stelt dat naarmate het integratieproces over meer gevoelige onderwerpen gaat, het integratieproces meer gepolitiseerd geraakt (Braun, 2020).

Hypothese 1 (H1) stelde dat economische convergentie de kans op Europese integratie vergroot. We kunnen verwachten dat het hebben van een liberale markteconomie een positieve impact heeft op Europese integratie (Mattli & Plümpfer, 2002). Deze stelling wordt deels bevestigd door mijn onderzoek. Het stelt dat liberale markteconomie in combinatie met liberale democratie een positieve impact kan hebben op verdere Europese integratie. Markteconomie op zichzelf is volgens dit onderzoek echter niet voldoende om verdere Europese integratie te bepalen in deze landen.

Hypothese 2 (H2) stelde: hoe democratischer een staat is, hoe waarschijnlijker het is dat hij geïnstitutionaliseerde relaties met de Europese Unie aangaat en bijgevolg hoe meer het land in kwestie integreert in de Europese Unie. We verwachten dus dat liberale democratie een positief effect heeft op verdere economische integratie (Mattli & Plümpfer, 2002). Deze hypothese werd bevestigd door dit onderzoek. Dit onderzoek stelde op basis van de parsimonious solution dat liberale democratie een noodzakelijke en voldoende voorwaarde is voor verdere Europese integratie.

Net zoals bij Schwarz (2016) en Jano (2014) kan mijn onderzoek dus bevestigen dat liberale democratie een belangrijke rol speelt bij Europese integratie. We verwachten op basis van dit onderzoek dat de combinatie van liberale markteconomie en liberale democratie belangrijke factoren zijn voor Europese integratie, al is deze link niet zo sterk als liberale democratie op zich. Dit bevestigt wat Schwarz (2016) vond in zijn onderzoek. Ook de stelling van Jano (2014) dat een goede werkende markteconomie een effect heeft op Europese integratie wordt in dit onderzoek bevestigd. Jano (2014) stelt immers, net zoals dit onderzoek, dat een werkende markteconomie gecombineerd moet worden met liberale democratie om een impact te hebben op Europese integratie.

Dit onderzoek bevestigt ook de stelling van Cameron (2007). Cameron stelt dat democratie uiteindelijk de integratie van een land zal bepalen. Hij stelt daarnaast dat de mate van economische ontwikkeling een impact uitoefent op de democratie. Dit wordt in dit onderzoek bevestigd door de combinatie van liberale markteconomie en democratie samen relevant is voor verdere Europese integratie, al blijft democratie op zich wel het belangrijkste.

Hypothese 3 (H3) luidde als volgt: Een gewapend conflict vermindert de kans op lidmaatschap van de Europese Unie en Europese integratie. Dit heeft te maken met het feit dat conflict de stabiliteit en de democratisering kan belemmeren. Daarnaast kan conflict ook een directe bedreiging vormen voor de regionale veiligheid. We verwachten dus dat conflict een negatieve impact heeft op verdere Europese integratie (Schwarz, 2016). Dit onderzoek kon niet bevestigen dat conflict op zichzelf een negatieve impact heeft op Europese integratie. Het onderzoek stelt echter wel dat liberale democratie in combinatie met afwezigheid van conflict een impact kan hebben op verdere Europese integratie. Deze hypothese wordt dus deels bevestigd door dit onderzoek.

Fischer (2012) stelde dat conflict een impact kan hebben op de democratisering van een land. Ook dit is in zekere mate terug te vinden in dit onderzoek. Dit onderzoek vond immers dat de afwezigheid van conflict in combinatie met liberale democratie samen bepalende factoren kunnen zijn voor Europese integratie. Bélanger & Schimmelfennig (2021) stellen dat uitbreiding zal starten bij landen die het meest vreedvol, democratisch en economisch ontwikkeld zijn. Voor de relatie tussen deze 3 factoren samen kon dit onderzoek geen uitspraak doen. Deze stelling kan dus niet bevestigd worden door dit onderzoek. Onderstaande tabel geeft nog een schematisch overzicht van de stellingen en de mate waarin deze bevestigd werden door dit onderzoek:

Stelling	Bevestigd in onderzoek?
Hypothese 1 (H1) stelde dat economische convergentie de kans op Europese integratie vergroot. We kunnen verwachten dat het hebben van een liberale markteconomie een positieve impact heeft op Europese integratie (Mattli & Plümpfer, 2002).	 (enkel in combinatie met democratie)
Hypothese 2 (H2) stelde: hoe democratischer een staat is, hoe waarschijnlijker het is dat hij geïnstitutionaliseerde relaties met de Europese Unie aangaat en bijgevolg hoe meer het land in kwestie integreert in de Europese Unie. We verwachten dus dat liberale democratie een positief effect heeft op verdere economische integratie (Mattli & Plümpfer, 2002).	
Hypothese 3 (H3) luidde als volgt: Een gewapend conflict vermindert de kans op lidmaatschap van de Europese Unie en Europese integratie. Dit heeft te maken met het feit dat conflict de stabiliteit en de democratisering kan belemmeren. Daarnaast kan conflict ook een directe bedreiging vormen voor de regionale veiligheid. We verwachten dus dat conflict een negatieve impact heeft op verdere Europese integratie (Schwarz, 2016).	 (enkel in combinatie met democratie)
Schwarz (2016) en Jano (2014) stellen dat democratie een belangrijke rol speelt bij Europese integratie.	
Jano (2014) stelt dat een werkende markteconomie gecombineerd moet worden met democratie om een impact te hebben op Europese integratie.	
Cameron (2007) stelt dat democratie uiteindelijk de integratie van een land zal bepalen. Hij stelt daarnaast dat de mate van economische ontwikkeling een impact uitoefent op de democratie.	
Fischer (2012) stelde dat conflict een impact kan hebben op de democratisering van een land.	 (impliciet afgeleid uit de combinatie conflict en democratie)
Bélanger & Schimmelfennig (2021) stellen dat uitbreiding zal starten bij landen die het meest vreedvol, democratisch en economisch ontwikkeld zijn.	

Tabel 13: stellingen en bevestiging door het onderzoek

Dit onderzoek trachtte te beantwoorden welke factoren bepalend zijn voor de verschillende trajecten van Europese integratie in voormalige Sovjetrepublieken en voormalige Oostbloklanden. Door middel van fuzzy set QCA kan gesteld worden dat liberale democratie een voldoende en noodzakelijke factor is voor Europese integratie. Verder stelt dit onderzoek dat de combinatie van een liberale markteconomie en liberale democratie samen waarschijnlijk een bepalende factor is voor Europese integratie. Hetzelfde geldt voor de combinatie van de afwezigheid van conflict en liberale markteconomie.

Dit onderzoek zou in de toekomst aangevuld kunnen worden met een conditie 'publieke opinie'. Bij het verzamelen van literatuur voor dit onderzoek kwam dit vaak naar voor als mogelijks een belangrijke factor voor Europese integratie. Hierbij speelt zowel publieke opinie binnen de Europese Unie, als de publieke opinie in de opgenomen landen een belangrijke rol. Het is echter moeilijk om publieke opinie in alle opgenomen landen met elkaar te vergelijken aangezien er bij mijn weten geen data bestaan die op een gelijkmatige manier geoperationaliseerd kan worden voor fuzzy set QCA. Toekomstig onderzoek zou zich dus meer of volledig kunnen focussen op de impact van publieke opinie binnen de Europese Unie en publieke opinie over Europese integratie in de opgenomen landen.

Daarnaast is het ook interessant om het principe van conditionaliteit verder te onderzoeken. Conditionaliteit heeft ongetwijfeld een grote impact op verdere Europese integratie, vooral op democratisch vlak. Dit onderzoek bevestigde nog maar eens dat liberale democratie een belangrijke factor is voor Europese integratie. Verder onderzoek over de impact van conditionaliteit zou meer duidelijkheid kunnen geven over waarom bepaalde landen er beter in slagen een democratisch regime te vormen of te behouden.

Vervolgens kan er ingegaan worden op de specifieke cases die hier in het onderzoek opmerkelijk waren, zoals bijvoorbeeld hoe het komt dat Polen, Hongarije, Estland en Tsjechië in 1996 al verder gevorderd waren dan de andere landen die in 2004 toetraden tot de Europese Unie of waarom Slowakije in 1996 slechter scoorde dan deze landen op vlak van democratie.

Tot slot zou verder onderzoek ook kunnen ingaan op de rol van conflict in het kader van de huidige oorlog in Oekraïne. Heeft conflict een negatieve impact op Europese integratie of kan conflict (zoals het conflict in Oekraïne) de Europese integratie ook versterken?

7. Dankwoord

Allereerst wil ik mijn dankbaarheid uiten aan de Universiteit Gent voor het inspirerend en stimulerend academisch klimaat dat ons als studenten aanzet tot kritisch onderzoek en een diepgaande benadering van complexe maatschappelijke vraagstukken. Ik ben dankbaar voor de mogelijkheden die de Universiteit Gent heeft geboden voor mijn persoonlijke en professionele groei.

Speciale dank gaat uit naar mijn promotor, professor Hendrik Vos, wiens cursussen bij mij bijzondere en permanente interesse gelegd hebben voor alles wat Europese politiek in het algemeen en Europese integratie in het bijzonder aanbelangt. Ik ben dankbaar voor zijn begeleiding en waardevolle feedback gedurende mijn onderzoeksproces.

Ik wil ook graag mijn medestudenten bedanken voor de inspirerende discussies, het delen van kennis en de wederkerige steun die wij mekaar geboden hebben.

Tenslotte, maar zeker niet in de laatste plaats, wil ik mijn dankbaarheid uitspreken aan mijn familie en vrienden voor de onvoorwaardelijke steun, het begrip en de aanmoediging gedurende dit proces.

8. Bibliografie

- Bélangier, M., & Schimmelfennig, F. (2021). Politicization and rebordering in EU enlargement: membership discourses in European parliaments. *Journal Of European Public Policy*, 28(3), 407–426. <https://doi.org/10.1080/13501763.2021.1881584>
- Bosse, G. (2021). Authoritarian consolidation in Belarus: What role for the EU? *European View*, 20(2), 201–210. <https://doi.org/10.1177/17816858211061839>
- Braun, M. (2020). Postfunctionalism, Identity and the Visegrad Group. *Journal Of Common Market Studies*, 58(4), 925–940. <https://doi.org/10.1111/jcms.12994>
- Cameron, D. R. (2007). Post-Communist Democracy: The Impact of the European Union. *Post-Soviet Affairs*, 23(3), 185–217. <https://doi.org/10.2747/1060-586x.23.3.185>
- Cameron, D. R. (2009). Creating Market Economies after Communism: The Impact of the European Union. *Post-Soviet Affairs*, 25(1), 1–38. <https://doi.org/10.2747/1060-586X.25.1.1>
- Chaban, N., & Headley, J. (2018). Introduction: The EU and its Eastern neighbours – perceptions and strategic dialogue in the regio. *European Foreign Affairs Review*, 23, 1–22. <https://doi.org/10.54648/eerr2018008>
- Daunis A. (2003) The Political Consequences of EU Accession for the Baltic States, *Baltic Journal of Economics*, 3(2), 67-73, <https://doi.org/10.1080/1406099X.2003.10840392>
- Dialga, I., & Vallée, T. (2021). The Index of Economic Freedom: Methodological Matters. *Studies in Economics And Finance*, 38(3), 529–561. <https://doi.org/10.1108/SEF-07-2015-0181>
- Directorate-General for Communication European Union. (z.d.). *History of the EU*. Geraadpleegd op 17 april 2024, van https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu_en
- European commission. (2011, 5 december). *EU launches trade negotiations with Georgia and Moldova*. Geraadpleegd op 12 april 2024, van https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_11_1504
- European Commission. (2023, 8 november). *Enlargement: Commission recommends starting accession negotiations with Ukraine, Moldova, Bosnia and Herzegovina, and candidate status for Georgia*. Geraadpleegd op 12 april 2024, van https://commission.europa.eu/news/enlargement-commission-recommends-starting-accession-negotiations-ukraine-moldova-bosnia-and-2023-11-08_en

- European Commission. (z.d.). *Accession criteria*. Geraadpleegd op 21 maart 2024, van https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/glossary/accession-criteria_en
- Europees Parlement. (2021). *Uitbreiding: Hoe worden EU-landen lid van de EU?* Geraadpleegd op 21 maart 2024, van <https://www.europarl.europa.eu/topics/nl/article/20180126STO94113/uitbreiding-hoe-worden-eu-landen-lid-van-de-eu>
- European Union. (z.d.). *Geschiedenis van de Europese Unie – 2000-2009*. Geraadpleegd op 22 maart 2024, van https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/2000-09_nl#:~:text=1%20mei%202004%20%E2%80%93%20Tien%20nieuwe,einde%20van%20de%20Tweede%20Wereldoorlog.
- Fischer, S. (2012). The European Union and the Insiders/Outsiders of Europe: Russia and the Post-Soviet Space. *Review Of European Studies*, 4(3). <https://doi.org/10.5539/res.v4n3p32>
- Freedom House. (z.d.). Freedom in the World Research Methodology. In *Freedom House*. Geraadpleegd op 18 april 2024, van <https://freedomhouse.org/reports/freedom-world/freedom-world-research-methodology>
- Freedom House. (2007). *Freedom in the World 2007*.
- Freedom House. (2022). Explore the Map. In *Freedom House*. Geraadpleegd op 18 april 2024, van <https://freedomhouse.org/explore-the-map?type=fiw&year=2024>
- Freedom in the World: 1996-1997. (2018). In *Routledge eBooks*. <https://doi.org/10.4324/9781351290845>
- Giannone, D. (2010). Political and ideological aspects in the measurement of democracy: the Freedom House case. *Democratization*, 17(1), 68–97. <https://doi.org/10.1080/13510340903453716>
- Glencross, A. (2021). The EU and the Temptation to Become a Civilizational State. *European Foreign Affairs Review*, 26(Issue 2), 331–350. <https://doi.org/10.54648/eerr2021022>

- Grofman, B., & Schneider, C. Q. (2009). An Introduction to Crisp Set QCA, with a Comparison to Binary Logistic Regression. *Political Research Quarterly*, 62(4), 662–672.
<https://doi.org/10.1177/1065912909338464>
- Gylfason, T. (1995). Reforms in Eastern Europe. *Journal of World Trade*.
- Haesebrouck, T. (z.d.). *Logical remainders en QCA solutions* [Presentatieslides; Ufora].
- Haughton, T. (2007). When does the EU Make a Difference? Conditionality and the Accession Process in Central and Eastern Europe. *Political Studies Review*, 5(2), 233–246.
<https://doi.org/10.1111/j.1478-9299.2007.00130.x>
- Heidelberg Institute for International Conflict research. (z.d.). *Methodology – HIIK*. Geraadpleegd op 2 mei 2024, van <https://hiik.de/hiik/methodology/?lang=en>
- Heidelberg Institute for International Conflict research. (1996). *KONFLIKTBAROMETER WELT 1996*.
- Heidelberg Institute for International Conflict Research. (2007). *Conflict Barometer 2007*.
- Heidelberg Institute for International Conflict Research. (2022). *Conflict Barometer 2022*.
- Högström, J. (2013). Does the Choice of Democracy Measure Matter? Comparisons between the Two Leading Democracy Indices, Freedom House and Polity IV. *Government And Opposition*, 48(2), 201–221. <https://doi.org/10.1017/gov.2012.10>
- Hooghe, L., & Marks, G. (2019). Grand theories of European integration in the twenty-first century. *Journal Of European Public Policy*, 26(8), 1113–1133.
<https://doi.org/10.1080/13501763.2019.1569711>
- Jano, D. (2014). The Politics of EU Enlargement Revisited - What conditions matter in the case of the EU's South-Eastern enlargement? *Contemporary Southeastern Europe*, 1(1), 68–91.
- Kapitonenko, M. (2009). Resolving Post-Soviet “Frozen Conflicts”: Is regional integration helpful? *Caucasian Review Of International Affairs*, 3(1).
- Katchanovski, I. (2011). Puzzles of EU and NATO Accession of Post-Communist Countries. *Perspectives On European Politics And Society*, 12(3), 304–319.
<https://doi.org/10.1080/15705854.2011.596308>

- Kuhn, T. (2019). Grand theories of European integration revisited: does identity politics shape the course of European integration? *Journal Of European Public Policy*, 26(8), 1213–1230. <https://doi.org/10.1080/13501763.2019.1622588>
- Latoszek, E. (2022). EaP and the Integration Process: The Cases of Ukraine and Moldova. *EuroTimes*, 31/32, 197-199.
- Mattli, W., & Plümpner, T. (2002). The demand-side politics of EU enlargement: democracy and the application for EU membership. *Journal Of European Public Policy*, 9(4), 550–574. <https://doi.org/10.1080/13501760210152439>
- Mattli, W., & Plümpner, T. (2004). The Internal Value of External Options. *European Union Politics*, 5(3), 307–330. <https://doi.org/10.1177/1465116504045155>
- Mello, P.A. (2014). Fuzzy-Set Qualitative Comparative Analysis. In: Democratic Participation in Armed Conflict. Palgrave Studies in International Relations. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781137386519_4
- Meuer, J., Rupiëta C. (2017) A review of integrated QCA and statistical analyses. *Qual Quant* (51), 2063–2083, <https://doi.org/10.1007/s11135-016-0397-z>
- Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. (2021, 4 augustus). *Ukraine-EU Association Agreement*. Geraadpleegd op 1 mei 2024, van <https://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/european-integration/eu-ukraine-association-agreement#:~:text=The%20negotiation%20process%20on%20a,title%20%E2%80%93%20the%20Association%20Agreement>).
- Newman, E. (2009). Conflict Research and the ‘Decline’ of Civil War. *Civil Wars*, 11(3), 255–278. <https://doi.org/10.1080/13698240903157511>
- Nielsen, K. L., & Vilson, M. (2014). The Eastern Partnership: Soft Power Strategy or Policy Failure? *European Foreign Affairs Review*, 19(2), 243–262. <https://doi.org/10.54648/eerr2014012>
- Noutcheva, G., & Bechev, D. (2008). The Successful Laggards: Bulgaria and Romania’s Accession to the EU. *Eastern European Politics And Societies/East European Politics And Societies*, 22(1), 114–144. <https://doi.org/10.1177/0888325407311793>
- Petrov, R., & Hillion, C. (2022). Accession through War” – Ukraine’s road to the EU applying for EU membership in time of war. *Common Market Law Review*, 59, 1289–1300.

- Pridham, G. (2006). European Union Accession Dynamics and Democratization in Central and Eastern Europe: Past and Future Perspectives. *Government And Opposition*, 41(3), 373–400. <https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2006.00184.x>
- Rihoux, B. (2006). Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Systematic Comparative Methods. *International Sociology*, 21(5), 679–706.
<https://doi.org/10.1177/0268580906067836>
- Schimmelfennig, F. (2001). The Community Trap: Liberal Norms, Rhetorical Action, and the Eastern Enlargement of the European Union. *International Organization*, 55(1), 47–80.
<https://doi.org/10.1162/002081801551414>
- Schimmelfennig, F. (2016). Good governance and differentiated integration: Graded membership in the European Union. *European Journal Of Political Research*, 55(4), 789–810.
<https://doi.org/10.1111/1475-6765.12152>
- Schimmelfennig, F. (2021). Rebordering Europe: external boundaries and integration in the European Union. *Journal Of European Public Policy*, 28(3), 311–330.
<https://doi.org/10.1080/13501763.2021.1881589>
- Schimmelfennig, F., & Scholtz, H. (2008). EU Democracy Promotion in the European Neighbourhood. *European Union Politics*, 9(2), 187–215.
<https://doi.org/10.1177/1465116508089085>
- Schwarz, O. (2016). Two steps forward one step back: what shapes the process of EU enlargement in South-Eastern Europe? *Revue D'intégration Européenne/Journal Of European Integration*, 38(7), 757–773. <https://doi.org/10.1080/07036337.2016.1203309>
- Secretariaat werkgroep task-force Europees Parlement, & JF, B. (1999). *Polen en de toetreding tot de Europese Unie* [Report]. Geraadpleegd op 1 mei 2024, van
https://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/pdf/12a1_nl.pdf
- Shallcross, N. J., & Ahner, D. K. (2019). Predictive models of world conflict: accounting for regional and conflict-state differences. *Journal Of Defense Modeling And Simulation*, 17(3), 243–267. <https://doi.org/10.1177/1548512919847532>
- Shyrokykh, K. (2016). Effects and side effects of European Union assistance on the former Soviet republics. *Democratization*, 24(4), 651–669.
<https://doi.org/10.1080/13510347.2016.1204539>

Sotiropoulos, D. A., Neamtu, I., & Stoyanova, M. (2003). The Trajectory of Post-communist Welfare State Development: The Cases of Bulgaria and Romania. *Social Policy & Administration/Social Policy And Administration*, 37(6), 656–673.

<https://doi.org/10.1111/1467-9515.00364>

The Heritage Foundation. (z.d.-b). *Index of Economic Freedom: All Country Scores | The Heritage Foundation*. Index Of Economic Freedom | The Heritage Foundation. Geraadpleegd op 20 april 2024, van <https://www.heritage.org/index/pages/all-country-scores>

Thomann, E., & Maggetti, M. (2017). Designing Research With Qualitative Comparative Analysis (QCA): Approaches, Challenges, and Tools. *Sociological Methods & Research*, 49(2), 356–386. <https://doi.org/10.1177/0049124117729700>

Trueb, B. (2012). Integrating qualitative and quantitative data: index creation using fuzzy-set QCA. *Quality And Quantity*, 47(6), 3537–3558. <https://doi.org/10.1007/s11135-012-9738-8>

Trinn, C., & Wencker, T. (2016). introducing the Heidelberg approach to conflict research. *European Political Science*, 17(1), 111–121. <https://doi.org/10.1057/s41304-016-0093-4>

Webber, D. (2019). Trends in European political (dis)integration. An analysis of postfunctionalist and other explanations. *Journal Of European Public Policy*, 26(8), 1134–1152.

<https://doi.org/10.1080/13501763.2019.1576760>